

Ибройим Юсупов

ҚОРАТОЛ

Шеърлар ва дostonлар

ТОШКЕНТ
Мафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
1988

С (Қорақ)

Ю 91

Юсупов, Ибройим.

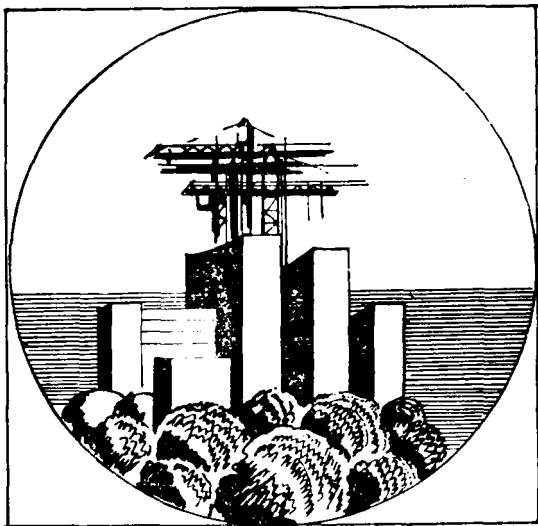
Қоратол: Шеърлар ва дostonлар.— Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1988.—128 б.

Таниқли халқ шоир Ибройим Юсуповнинг номи бутуниттифоқ китобхонига таниш. Шоирнинг «Чўл тўрғайи», «Раҳмат сенга, замоним» деб аталган шеърый китоблари ўзбек тилида илгари чоп этилган эди. Ушбу китобига эса унинг кейинги йилларда яратган энг яхши асарларидан, шунингдек, «Посейдоннинг ғазаби» ва «Булбул уяси» номли дostonлари киритилди.

Юсупов И. Черная ива: Стихи, поэмы.

Ю $\frac{4702250000 - 85}{M352(04) - 88} - 75 - 88.$

ISBN5 — 635 — 00114 — 9

* * *

Оқ ўтов ортида ёвшанлар аро
Тутиб қолганимда йиғладинг титраб.
Мен энди шу ёвшан бўйига гадо,
Яшайман муаттар роҳатин излаб.

Туш пайт ухлай десам қўймади шамол,
Рўмолингни олиб ёпдинг юзимга.
Сочларинг элителиб, ҳушим этди лол,
Топмадим бундайин атир ўзимга.

Бешикда гўдакли уйингга кирдим,
Она сути ҳиди этди маҳлиё.
Сут ҳидли атирни бекор қилдирдим,
Ярата олмайди уни бу дунё.

ОССУАРЛАР

Кўп қадим қўрғоннинг тоқчаларини
Меҳрли, ардоқли ўрганар жувон.
Нақ қатиқ уйитган хурмачаларни
Олгандай олар ҳар қутини жонон.

Қопқоғин очади: мозий-қоқ суяк —
Қовжираб ётади.

Қопқоқ сиртида:

Арабийча ёзув. Худди тирикдек
Қатор турар аёл мотам ичида.

Қора тус ёқали, хипча бел камзул,
Қулон қора сочлар ёйиқ, паришон.
Қўллар кўкка чўзиқ, диллар ғамдан зил,
I ўё эшитаман йиғи, мунг, фиғон.

Ким билсин: бир чоғлар бу ерлар узра
Хуннларнинг лашкари сочдими ўлим?
Бўйсунмас бошларда йўнатиб дарра,
Қутайба сурдими бешафқат ҳукм?

Қайғу вайрон этган уй тўла хотин
Мотамда ўлтирар тобутни ўраб.
Кўксини чок этиб ва юлиб сочин,
Йиғлар, қарғар қайғу, ғамдан жовдираб.

Қулоғимни тешар фарёд, аламлар,
Улкан бир мотамда аёллар бари.
Бўтадан айрилган она, санамлар,
Қадимий бу юртнинг бева, туллари.

Оҳ, қандай таниш бу паришон сочлар,
Бу йиғи, бу озор жонимга яқин.
Ҳамсоёга «қорахат» келган чоғлар
Шундай йиғлаганди ургандай чақин.

Шундай йиғлаганди, онам бетиним,
Жангдан майиб қайтиб ўлган ўғлига:
«Туёғи қайрилган жийрон қулуним
Нега тушдинг бадбахт онанг гўрига?!»

Номаълум солдатнинг қабри бошида
Рус аёлин шундай нолада кўрдим.
«Ўғлим!» деб инграган она товшида
Вьетнам аёлининг қайғусин сўрдим.

«Шукур қил!» дейсану йиғлайсан ўзинг,
Юпанмас Кердернинг тул аёллари.
Урушни лаънатлаб, майли, ёш тўкинг,
Эй, сиз, Тоқ қалъанинг оссуарлари!

НАСИҲАТ

Юлдуз узиб бер десанг,
Урлай баланд чўққига.
Уйиб бергин дур десанг
Шўнгий денгиз тубига.

Бўлиб қартайган туя,
Бўтамга эргашайин.
Устимга шодлик уя
Минг кўйларга тушайин.

Қийганинг ярашмаса,
Ечиб ташлайин тортиб.
Ёзай, сен қўшиқ десанг
Араваларга ортиб.

Керак бўлганида от,
Елкамга миндирайин.
Ясаб бер десанг қанот,
Елларга қўндирайин.

Фақат, битта тилагим:
Одамнинг одами бўл.
Уриб турган юрагинг
Бўлсин өзгуликка мўл.

Одам бўлиб бўйга ет,
Ҳа, одам экан десин.
«Одамдан тарқабди ит»
Дейдиган жон бўлмасин!..

УЗБЕКИСТОН

Сайр айлаб мен саҳар чоғда,
Ташриф этдим ажиб боққа.
Бурканиб хилват япроққа,
Булбул билан сир сирлашдим,
Шамол билан шивирлашдим.

Булбул айтар:— Ушал маъво
Азал бошдан этган шайдо.
Шу боисдан тинмай асло
Сайрай-сайрай эсим кетар,
Ҳавас ортар ундан баттар.

Шамол айтар:— Саҳро ошиб
Келган чоғим гувлаб, шошиб.
Нозли чаман багрин очиб
Тинчлантириб олар жоним,
Савр бўлар қув бўроним.

Гул юзида шабнам ёнар,
Олмазорлар хуш солланар.
«Уз мевамни», деб ёлборар,
«Синиб кетмай туриб белим,
Уз мевамни,—дейди,— меним».

Сўрисини эгган узум
Шарбат-ла маст айлар ўзин.
Қаролилар қора кўзин —
Сузганда ул қизил анор
Ишқ ўтида қуйиб ёқар.

Сув бўйида мажнунтоллар
Сочин ёзар ҳам солланар.
Бир ширин ўйларга толар.
Лайли тушгандай эсига
Термилар ой шуъласига.

Навойнинг авлодлари,
Қўлларида тилла тори,
Қизғин мушоиралари
Янги ғазал, янги мақом,
Бу мажлисга кирдим мен ҳам.

Шундайки бу ажиб бир боғ,
Тавсиф этиб тўймам бироқ.
Фарзандим деб очар қучоқ.
Узга эмас, ўз жонимсан,
Гўзал Узбекистонимсан.

Гуллаб ётар Тошкентимиз,
Шарқдаги зур дарбантимиз,
Йўллар туташган кентимиз.
Эски ҳамда янги шарқдан
Йўловчилар тинмай оққан.

Озодлик деб оқ урганлар,
Ҳақиқатни қидирганлар.
Диёнатга юз бурганлар
Ҳажга эмас, келар бу ён,
Бахт йўлларини кўрар аён.

Яхши ишдир жаҳон кезмоқ,
Кўзинг билан кўриб, сезмоқ.
Меҳмон учун фидо ўзбек,
Меҳмон кутиш ҳунардир бил.
Мисли гулдай яшнар кўнгил.

Сафар чиққан, эй биродар,
Йўл билмас деб олма хатар.
Юртин севган ўзбекдан гар
Камроқ билсам бу ўлкани,
Қорақалпоқ дема мени.

Келгин меҳмон тоғлар ёққа,
Тушайлик кийик сўқмоққа.
Мисли хирмонланган пахта
Тоғлар очиб оппоқ тўшин
Олар куннинг ақл-ҳушин.

Шу тоғларнинг қабоғида,
Шоҳимардоннинг боғида,
Қурбон бўлиб тонг чоғида,
Ётибди бир шунқор, жўмард,
Инқилобни куйлаган мард.

Унутилмас шонли йиллар,
Кенг ёзиққа тушди йўллар.
Оғир кетмон тутган қўллар
Бошқарар «кўк корабл»ни,
Юр, орала бизнинг элни.

Утсанг Қитоб, Олтинкўлдан,
Андижон ё Мирзачўлдан,
Пахта байрамига келган
Мисли «Баҳор» ансамбли —
Қулф урар «оқ олтин» гули.

Олтин тупроқ Фарғонадан
Қайтиб чиқмас борган одам.
Ҳар туп пахта, ҳар хонадан
Унар элнинг ризқи рўзи,
Пахтакор халқ — жўмард ўзи.

Озод одам шод, фаровон,
Бекободда пахта-ю кон.
Нур сочади ГЭС чароғон
Дарёларнинг буриб изин
Фарҳод топар ўз Ширинин.

Билгир химик бу маъводан,
Чирчиқ донғи чўнг дунёдан.
Газ таралиб Бухородан,
Қувурларда гувлаб лов-лов,
Уралгача етди олов.

Гурас-гурас карвон, кучлар,
Катта йўллар; қайноқ ишлар,
Вагон вагонларни тишлар,
Узоқ йўллар бўлиб қисқа,
Турли ёққа «Ту»лар учган.

Тошкент тёнги нурга тўлар,
Озод меҳнат тонги булар.
Оқар тошқин колонналар.
«Ташсельмаш»нинг сменаси
Келар дадил қадам босиб.

Шўнғир хиёбон япроққа,
Ёшлар борар ТошДУ ёққа.
Билим гуллаган бу боғда
Улуғбекнинг армонин шод
Бунёд этар бу ёш авлод.

Куй тинглай деб келсанг излаб,
Фрак кийган сатанг ўзбек
Жўшиб, оркестрни кўзлаб
Хипчинини силтаб қотар,
Бетховенни жаранглатар.

Кўриб озодлик дунёсин,
Ғарбнинг кибор лорд — мирзоси
Ичга тушиб сас-сазоси
«Тавба» дейди қойил қолиб,
Ичи куйиб, ўйга толиб.

Эрк қуёши очгандир юз,
Бахтимизни қилиб кўз-кўз.
Ичи қуйган яласин туз.
Умримиздир боғу бўстон.
Соғ бўл, онам, Ўзбекистон!

АЙТ СЕН АЖИНИЁЗНИНГ ҚУШИҚЛАРИДАН

Айт сен, Ажиниёзнинг қўшиқларидан,
Иигласин ёр ишқи бағрин тешганлар,
Бўзласин юрідан айри тушганлар,
Айт сен Ажиниёзнинг қўшиқларидан.

Созин сабо ёдлаб, сўзин ел билган
Бир шоир дунёга келди-ю, кетди.
Мажнунтол ортидан ойга термилган
Бир дилбар тушимга кирди-ю кетди.

Қўшиқ дарё-дарё нур бўлиб оқсин,
Севгингиз қалбларга ишқ ўтин ёқсин,
Қиз йигитга жилва-ноз билан боқсин,
Айт сен Ажиниёзнинг қўшиқларидан.

Айт сен «Бўз атов»ни нағмага солиб,
Дили ёнмаганнинг бағри тош бўлсин.
Қорақалпоқнинг кўҳна дарди кўзғолиб,
Бу кунга боққани сари маст бўлсин.

Шоир кезган чўлда бўстонлар қатор,
Бекор бўлиб кетди замон нобакор.
Бир илҳом парисин кўрдим ишвакор,
Айт сен Ажиниёзнинг қўшиқларидан

Мен уни тингласам — қолмай тоқатим,
Кўнглимда сайрагай мастона булбул.

Мен уни тингласам — туққан элатим
Ер жаннати бўлиб кўрингай буткул.

Юлдузларни ерга қаратмоқ бўлсанг,
Ёмон шоирларни уялтмоқ бўлсанг,
Агар сен ўлганда тирилмоқ бўлсанг,
Айт сен Ажиниёзнинг қўшиқларидан.

ҚОРАҚАЛПОҚ

Мен талашиб фазлу камол,
Биров билан баслашмайман.
Тарихчига очтириб фол,
Мозий учун баҳслашмайман.

Мард Тўмарис — массагетнинг,
«Қирқ қиз»ларнинг урвоғиман.
Фарзандиман печенегнинг,
Саҳро қорақалпоғиман.

Қора товон, қора фуқаро,
Бобом ўжар киши бўлган.
Қўнгли оқ қалпоғи қора,
Ёв билан кўп иши бўлган.

Ётганида отдан қулаб
Қонли жангда у бечора,
Уғли шундоқ қолмиш сўраб:
«Бир васият айт, начора».

Васият деб сўнги дам у
Шундоқ демиш урвоғига.
«Шир яланғоч қолсанг ҳамки
Бек бўл, бола, қалпоғингга».

Қорақалпоқ шундан бошлаб
Қалпоқ билан туғилибди.
Замонларни ортга ташлаб,
Қалпоқ очмай югурибди.

Тортавериб даврадан гам
Оқармаган қосаси асло.
Қўп нарсасин йўқотса ҳам
Йўқотмаган қалпоқ аммо.

Жон чиқмаса калла кетиб,
Ея келса ҳам ечолмаган.
Хону беклар қаҳрин тикиб
Дов қилса ҳам ечолмаган.

Битта жойда қорақалпоқ
Бу урфини қилган абас.
Мавзолейга киргани чоқ
Қўлга олган қалпоғин даст.

Чунки Ленин бу қалпоққа
Қатта ҳурмат этган эди.
Утов тикиб, қорақалпоққа
Толе бериб кетган эди.

МЕНИНГ ЙИГИТ ВАҚТИМ, СЕНИНГ ҚИЗ ВАҚТИНГ...

ТошДУ десам дарҳол тушади эсга
Менинг йигит вақтим, сенинг қиз вақтинг.
Самолётдан тушгач, шошилиб кечда
Умидвор, ётоғинг эшигин қоқдим.
Нукусда эканда сен мени кунда,
Ҳатто соат сайин соғинар эдинг.
Бу дам сен кўрдингу мени Тошкентда.
Совуққон жилмайиб «сенмисан», дединг
Гулшанда очилган бир тоза гулдек —
Чиройингга чирой қўшибсан, санам.
Қувончданми қониб ҳузурингда тек —
Ютиниб, телмуриб турардим мен ҳам.
Қадам товушлари жим-жит кўчани,
Сукунатни бузар жим-жит кечада.
Сен ҳам жим... «Айт, нелар ўйлатар сен»,
Эртага қайда кутай, соат нечада?!»
«Имтиҳон... қўл тегмас... эртага вақт йўқ» —
Дединг ўйнаб йўгон сочинг ўримин.
Навоий театри халқ билан тўлиқ —
Сен киргач у бўлди яна кўримли.
Зар кўйлак чўғ сочиб берар эди зеб —
Ногоҳ «мени кечир, мазам йўқ», дединг.
Ва мрамр зинадан сен бир-бир босиб.
Тушиб кетдинг... Сенга бегона эдим.
Сўнги «Қазбегим»ни тутатиб олиб.
Узоқ тентирадим анҳор бўйида.
Мажнунтол шохлари сувларга солиб —
Сочларингни солар эди ўйимга..
Ҳамон шундай ТошДУ деганим пайтда,

Хаёлимга келар кўркам, қиз вақтинг.
Озор бермаслик-чун мен сенга қайта,
Бел боғлаб, жонимни ўтларга ёқдим.
Очиқ деразалар имлади «кел» деб —
Боғлар дерди «қайғу чекма, йигитим»,
Юракни тирнардиги «Тановар» йиғлаб —
Шамоллар изғирди хазонни титиб..

* * *

Энди мен Тошкентга борганда доим,
Сенга кўринмоққа тиришар эдим.
Бир куни дуч келдик, ногоҳ мулойим
«Ростдан бу сенмисан, сенмисан», дединг.
Айни илк саҳарда очилган гулдек —
Очилиб кийибсан, очилиб, гулим!
Ҳиндунинг ортидан эргашган филдек —
Сен томон элтади ҳамиша йўлим.
Товусдай товланган ўзбек қизлари.
Дастурхон ёзарлар, тутарлар ҳам жом.
Оҳ, туғишганингдай забони ширин —
Студентлик, сенга олқиш, эҳтиром.
ТошДУ — билим боғи, ёшлар гуруҳи —
Ут ёнган дилларнинг топилма бахти.
Минг-минг йигит-қизнинг у шавқ, шукуҳи.
Менинг йигит вақтим, сенинг қиз вақтинг.

НАВОИЙГА

Сен армонсан чўлга битган боғ бўлиб,
Сояли, мевали бир дарахт бўлиб,
Замонлар довули чайқаган сайин
Жамолинг қулф урган зарварақ бўлиб,
Етти иқлим гузарида бир гумбаз
Даврлар офатидан йироқ бўлиб —
Ул турар. Утар такаббур подшолар
Дунёга яхши-ёмон қўноқ бўлиб.
Гўзаллик иқлимин этдинг нурафшон,
Зулматда порлаган шамчиноқ бўлиб.
Авлодлар ҳурматинг бажо келтирур,
Сени эслаб юрар вақтичоғ бўлиб.
Сахро гулларини сочай пойингга,
Навоийни суйган қорақалпоқ бўлиб.
Ибройим дер: улуг руҳинг олдида,
Бош эгайин шогирдинг Бердақ бўлиб.

ҚАДРДОН СҰҚМОҚЛАР

Ҳар кимнинг туғилган ери —
Миср шаҳри.

(Мақол.)

Қизил кендир билан шивирлашар тол,
Турна учиб борар олис ёқларга.
Талай йўллар босиб мисоли шамол
Яна қайтиб келдим бу сўқмоқларга.

Ушбу тор сўқмоққа қадам қўйганда
Қайтадан мен бола бўлиб кетаман.
Интиққан юрагим кенгайиб шунда
Чамамда, қуш бўлиб парвоз этаман.

Мош пайкалда гала чумқчуқ чуғурлар,
Шеър ўқишиб турган ёш шоирлардай.
Бурилишда таниш қўшиғин куйлаб,
Қўшни қиз олдимдан чиқиб қолардай.

Бироқ у бунда йўқ, у йироқларда...
Бизнинг жойлар ўрни ҳозир пахтазор.
Нечоғлик монандсиз бизнинг ёқлар-да,
Деб доим мақтайман, сўрашса агар.

Гул териб, капалак қувган шўх вақтим,
Анов бедазорда юрган той дерсан.
Ё товба, шу битта қийшиқ сўқмоқнинг
Дилга яқинлигин қандай айтарсан!

ХОРАЗМГА

Томиримизда қариндошлик,
қонимиз бор қотишган,
Ота-бобо бир нон топса,
бирга бўлиб тотишган.
Халқимиз бор: бир дарёнинг
икки бўйида туриб
«Ассалому алайкум!» деб,
носвой сўраб отишган...

КҮНГИЛ КҮНГИЛДАН СУВ ИЧАР

Оҳулар сув ичар сойдан,
Ғоз-ўрдак кўлдан сув ичар.
Кўнгил-чи, сув ичар қайдан?
Кўнгил кўнгилдан сув ичар.

Кўрдим оқ қуш ўйинларин,
Майин эгмиш бўйинларин,
Соғингандай ошиқ ёрин,
Кўнгил кўнгилдан сув ичар.

Отлар дупур-дупур, кишнаб.
Йўртишар уюрин излаб,
Қўзи маъраб, бўта бўзлаб,
Кўнгил кўнгилдан сув ичар.

Дарёлар денгизга ошиқ:
Ошиқар мавж уриб, тошиб,
Йўллар йўлларга туташиб,
Кўнгил кўнгилдан сув ичар.

Дўстлик, ҳурмат — улуғ давлат,
Жон озиғи — яхши суҳбат,
Чўлга — баҳор, гулга навбат,
Кўнгил кўнгилдан сув ичар.

Кўкка зеҳн солиб боқсанг,
Юлдузлар сўйлашар оқшом,
Ўзинг булоқ бўлиб оқсанг,
Кўнгил кўнгилдан сув ичар.

Юрак шодланиб юрсин-да,
Дунёнинг қайси бурчинда
Яшамайлик, билинг, шунда —
Кўнгил кўнгилдан сув ичар.

Олисдаги асқар төғлар
Бир-бирини кўрмак бўлар,
Шу важданким, буюк улар!
Кўнгил кўнгилдан сув ичар...

Ҳушёр бўл, инсон боласи!
Емондир кўнгил оласи!
Одам одамнинг қуёши!
Кўнгил кўнгилдан сув ичар.

* * *

Дўстларим бор, йўқмас — душманим;
Ҳар кимнинг ҳам бордир бир ёви.
Яхши кўрса биттаси мани,
Ёқтирмайди бошқа бирови.

Одам бўлмоқ эмасдир осон,
Бу йўлда бор, балки кам-кўстим.
Феъл-атворим ёқмай ногаҳон —
Ташлаб кетар баъзи бир дўстим.

Тош тарафга оғса тарози,
«Жон дўстлар» ҳам сени дер «ёмон!»
Демай: «Бу гап ёлғонми, ростми»,
Нафратларин сочар беомон.

Майли, гапим, феъл-атворим гоҳ
Кимларгадир ёқсин-ёқмасин,
Халқим! Нафрат-қаҳрингдан, бироқ,
Йўқ, худонинг ўзи сақласин!

ҚИЗИНГ ГЎЗАЛ БЎЛСИН, ШОИРА БЎЛСИН

Зулфияга

Оппоқ тонг тўлғаниб, тугилмасдан кун,
Энг ёруғ юлдузлар иқболи гулгун
Айтмиш шивирлашиб бари ушбу тун:
Бугун саҳар чоғи шодликка тўлсин,
Вақт етиб темирчи уйида бугун
Қиз туғилиб, оти Зулфия бўлсин.

Озод, ҳуш қилиқли қиз бўлсин ўзи,
Паранжи кўрмасин ой каби юзи,
Кўп йўлларга тушсин муборак изи,
Тонг юлдузи мисол оламга кулсин.
Минг тумандан қайтсин ҳар оғиз сўзи,
Озод қизнинг оти Зулфия бўлсин.

Айтмиш: кўзларинда юлдуз бўлсин деб,
Кўнгилда гўзаллик гуллаб турсин деб,
Курашсин, қийналсин, барин енгсин деб,
Ўзбек қизи булбулдай хониш қилсин,
Етти иқлим унга қулоқ берсин деб,
Исми ким деганда —Зулфия бўлсин.

Бир қалам тортганда —ғунчаласин гул,
Икки бор тортганда — мавжга келсин дил,
Учинчи бор нола чексину булбул,
Ишқи чироғига парвона бўлсин.
Қўшиқлар уйғотиб баҳорда маъқул.
Ҳамманинг тилида «Зулфия» бўлсин.

Айтмиш: қиз иқболи бўлсин зиёда,
Уни билсин Париж, ҳам Қоҳирада,

Ҳинд элида тушиб мушоирага,
Ҳар босган қадами гул, гиё бўлсин,
Овозаси кетиб бутун дунёга
Қайда бўлса, бизнинг Зулфия бўлсин.

Яхши одам исми — кўнгилнинг нақши,
Ниятлаб от қўйсанг — ҳаммаси яхши.
Айтинг, ким қизига исм қўймоқчи?
Толе оқшомида бир зиё бўлсин.
Гар бўлсанг фарзандинг донгин ёймоқчи,
Илтимос, қиз оти «Зулфия» бўлсин.

Уғил бўлса, ўзинг от кўйгил доим,
Майли, Фафур, Ҳамид, майли Ибройим...
Бироқ сизга насиҳат қилайин:
Қизингиз чевару шоира бўлсин.
Гўзаллик тимсоли бўлсин, илойим,
Исми ҳам, ўзи ҳам Зулфия бўлсин!

ХАЛҚ СУЗЛАРИ

Халқим доно десам бўлар,
Нақл айтган била-била.
Сўйлай-сўйлай чечан бўлар,
Доно бўлар кўра-кўра.

Нақл кўпнинг мулки бўлар,
Одам шуми тулки бўлар,
Ит юлдузга кулки бўлар,
Ойга қараб ҳура-ҳура.

Қўрққанга қўша кўринур,
Дўстинг сафарда билинур,
Юрган топар дилига нур
Кўп кўрарсен юра-юра.

Пасткашларга амал етса,
Фуқаросин талар итча,
Қумурсқага қанот битса,
Тинчитмайди кела-кела.

Халқим ёлғон демас атай
Замонларни кўрган талай,
Биров ўтган йиғлай-йиғлай,
Биров — даврон сура-сура.

Шоирлик қилса нодонлар,
Балога қолар одамлар,
Аҳмоқ айтар, оқил тинглар
Керагини ола-ола..

Манманликка учар нодон,
Чумчуқ ўз кўнглига ботмон,
Эшак ўзсам дейди отдан
Нортуядай юра-юра.

Гўнг қаргадан бургут бўлмас,
Денгиз сувин сирқиб бўлмас,
Соз, майин жун қирқиб бўлмас
Ола қўйдан сира-сира.

Одамларнинг ҳар хили бор,
Ўқимай ҳам эсли, ҳушёр.
Хизматкордан доно чиқар
Сўзга қулоқ бера-бера.

Қизлар нимча кийишадир
Мард майдонда синашадир,
Қимирлаган қир ошадир,
Меҳнат — таги роҳат, жўра.

Киприкдан кўнгилга яра
Тушса, унга бор не чора.
Бетартиб ўсган қиз болса,
Бало топар кула-кула.

Мўйсафидлар шундай сўйлар,
Бунинг маънисин ким англа.
Отадан олтов бўлганлар,
Етов бўлар ўла-ўла.

Қаловин топ, қор ҳам ёнар,
Эписиз урсанг, болта синар,

Йигит одоб, гап ўрганар
Суҳбатларга кира-кира.

Дунё қувган бойир, ўтар,
Сайёҳ кезар, сайир ўтар,
Из қолдириб шоир ўтар
Сўз маржонин тера-тера.

ЭПИГРАММАЛАР

БИР ДАБДАБАЛИ ОЛИМГА

Агарда мен подшо бўлсам:
Олдириб пулга,
Китобингни ўқитардим
Гуноҳкор қулга.

ҚОРАҚАЛПОҚҚА

Номинг — тўрт бўғинли сўз,
Айтарда тилга оғир.
Ўзинг бир чимдим халқсан,
Дастуринг филга оғир.

САЛЛОНА-САЛЛОНА БОРАР БИР ЖОНОН

Кенг далада кўнгли дарёдай тошиб
Бир йигит боради тонг саҳар чоғи.
Чакмони елвагай, кўкраги очиқ,
Чарм қўшбоғида ўйнар пичоғи.

Ўзин Бердақ сезар, ўзин хон сезар,
Чўзса, ҳозир қўли етардек ойга.
Кўнгли кенг далани чарх уриб кезар,
Ҳуштак чалиб қўяр сўфитўрғайга.

Попоғин елкага суриб бир замон
Беихтиёр қарши томон қаради:
Кўз илғар-илғамас олисда чунон
Саллона-саллона бир қиз боради.

Йигит аниқ кўрди шунчалик ердан:
Чумоли мисоли нозик бел экан.
Кийган либослари тамоми зардан,
Келишган қиз экан, «келсанг-кел» деган.

Қизил кўйлак борар ловуллаб ёниб,
Бунингдек сулувни ким ҳам кўрибди?
Гўзал оёқларга «юр» деб сўраниб
Икки ўрим сочи тақим урибди.

Ўлжа кўрган сордай йигит ютиниб,
Оч назари билан боқар қиз ёққа.
Юраги орзиқиб, кўзлари тиниб.
Ошиқди сўнг уни қувиб етмоққа.

Қиз кийган қавушнинг ғарч-ғурчини ҳам
Эшитгандай бўлди яқинроқ келиб,
Ғайрати жўшди-ю, завқ ила шаҳдам
Қирдан ошиб ўтди, югуриб, елиб!

Йигит сал секинлаб, ечди чакмонин,
Шул замон қараса қиз бўпти ғойиб!
«Қизми, ё парими менинг қувганим!
Ё ажаб!»— дер эди шўрлик анқайиб.

Йўллар қолаверди чакмон ҳам қолди,
Бир тепа бошида қолди попоғи.
Этигин ечди-да, қуш бўлиб олди,
Қолди кўк майсалар ичра белбоғи.

Қиз борар буралиб қизил тулкидай,
Йигит този бўлиб ўқдай учадир.
Ордона қолади шодлик, кулкилар,
Йигит қайтмас, жондан кечса, кечадир!

Бор кучини йиғиб югурди ўғлон,
Кесиб чиқди қизнинг рўбарўсидан.
«Оҳ, қандай хушбичим экан бу жонон!»—
Завқланиб, шод эди ўзи ўзидан!

«Тўхта, бўтакўз»— деб ҳапқириб бориб
Қизнинг майингина қўлини олди.
Йигит бояқишнинг юзи оқариб
Лаб тишлаб, ҳайратдан анграйди қолди.

Азондан кечгача қувган «жонони»
Чўтир ҳам шилпиқ кўз бир аёл экан.
Йигит кўнглин тирнаб хижил — армони
«Алдамчи дунё!» деб йиғлаган экан.

ОНА ТИЛИМГА

Жиров сени пойга отдай боплаган,
Ҳакамлар довда обдан сени тоблаган,
Алпомишлар шоир қилган жангаро
Бердақ сени қурол этиб соплаган.

Бойтераксан — ўсган кўҳна томирдан,
Нотиқлигинг қил суғурган ҳамирдан,
Қорақалпоқ кўнгил қуши сайраса
Сўз дурлари хазинангдан топилган.

Нақлларинг чақиб кўрсам мағиздан,
Айтишувсан зеҳн сувин оқизган,
Отам сенга азаматлик руҳ бериб,
Онам сенга меҳр сутин томизган.

Соддалик-ла сен айтурсан рост сўзинг,
Саҳройисан дўриллайди овозинг.
Ёлғон сўзлаб ёқишликни билмайсан
Шивирласанг ҳуркиб қочар кўл ғози...

Мен тенглайман сени тузу нонимга
Ўғуз билан руҳинг сингган қонимга,
Ҳеч бир тилни ётсирашни билмайман,
Бироқ сен энг яқиндирсан жонимга.

Созга қўшсам ҳаволайди оласор,
Тимсол ила сулувлигинг ярашар.
Қандай яхши оға-ининг кўплиги!
«Яқинмиз» деб сенга кўп тил талашар.

Бўлмасанг-да номи кетган улгили,¹
Сен саҳронинг заъфарон юз булбули.
Хонлар сени қўшмаса-да қаторга
Ленин сени ёдга олган тил билиб.

Толлар сендай гувлаган вақтин кўрдим,
Сенда чўл шамолин шиддатин кўрдим.
Қора уйда Пушкин билан Бердақнинг
Қорақалпоқ тилда суҳбатин кўрдим.

Она тилим — сен, бошқадан айирмам,
Сен турганда мен ҳам ажаб шоирман.
Шунча қаттол сургунларда сурулмай
Шу кунларга етганинга қойилман.

¹ Намунали.

* * *

Насибанг оқ бўлсин қишки даладай,
Қизил тулки агнар азонги қорда.
Аёзнинг шиддати акс этар нурда,
Кўнглинг той чоптириб чиққан боладай...

Кўнглинг иссиқ бўлсин ёзги даладай,
Орзу денгиздай сароб милтиллар.
Жонинг сув истайди, сояни тилар.
Тун — роҳат. Юлдузлар ажиб порлагай.

Ҳаётинг яйрасин баҳорги даладай,
Қора сел ва тоғдан сой қулар — ҳалак.
Булутлар ортида рангин камалак,
Инсон орзулари гуллар лоладай.

Ақлинг комил бўлсин кузги даладай,
Янтоқ донлар, ҳаво мумдай тиниқар,
Кўнглинг аллакимни истаб зориқар

Тепангда чириллаб сайрайди тўрғай...

* * *

Не-не азиз дамлар ортда қолмади...
Осмоним ёмғирсиз, тоғларим қорсиз.
Бизга камтар яшаш насиб бўлмади.
Сенсиз, телефонсиз, йиғилишларсиз.

Сўзларим қадалиб турар бу жонга,
Илҳом мендан араз бўлмаган ҳаргиз,
Кетар эдим бошим оққан томонга
Сенсиз, телефонсиз, йиғилишларсиз.

Ундай десам, олис-овлоққа кетиб,
Жонини койитмай, салқинда ётиб
Ким ўлуғ иш қилди бир қойиллатиб —
Сенсиз, телефонсиз, йиғилишларсиз.

Ишимда унум йўқ на-да мўл юрсам,
На чинор тагида хаёллар сурсам,
Демак, энди бизга ҳаёт йўқ, билсам,
Сенсиз, телефонсиз, йиғилишларсиз.

Яна баҳор келдию тенгсиз,
Оппоқ ғозлар келмайдн қайтиб.

Узоқлашар соҳилдан денгиз
Қимларгадир лаънатлар айтиб.

Бир пайт ўзим ва азиз меҳмон
Сузган кема ётар қиргоқда.

Бир қизалоқ ва митти ўғлон
Миниб қарар кўк денгиз ёққа.

Дур тўлқинлар гувиллаб урмас,
Ювмас энди бу қиргоқларни.

Бунда бу ёш болалар кўрмас
Чағиллаган ҳур чорлоқларни.

«Энди бунда ўзим бийман!» деб
Тузли Довул ёзмишдир қанот.

Одамлар-чи, юрар куйманиб,
Бир амаллаб ўтса бас ҳаёт.

И Ш О Н Ч

Гумбурлаши олис полигонларнинг
Титроққа солади, оҳ, Ер шарини.
Ҳуркитар умидин отар тонгларнинг,
Келажакка қатъий ишончларини.
О, сен, содиқ Ишонч — қанотли тулпор,
Қуюндай елишинг дилдан суяман.
Уюринг қай тоғда бу кун, жонивор,
Сен орзиққан тоғда ўзни туяман.
Ҳуркиб кишнадинг-да, кўзда не жойлар...
Чилвирингни узиб кетдинг сар-сари.
Сени қора санглар ертида пойлар —
Гумон, шубҳаларнинг оч бўрилари...
Сенсиз, яёман, йўл азобин еган,
Довонлар кўп — яёв қандай ошарман?!
Чўнг юксакликлар бор «учиб кел!» деган,
Қанотсиз қуш бўлиб қандай учарман?!
Бир-бировга бўлган мустаҳкам ишонч,
Отсан — қанотдирсан сен одамларга.
Тайғоқларда тоймас туёқларинг ҳеч,
Сен содиқ аскарсан қийин дамларда.
Сен бўлмасанг — қалқар оёқ босган ер,
Сенсиз — бугун-ку бор, эртамиз гумон,
Сен нурингни сочиб турмасанг агар,—
Йўл бўлар қатқалоқ, тоғларда туман.
Сен борки: хатар йўқ, мушкуллар осон,
Кўнгил каптарига тотувликдан ин.
Оёқ остига қараб, ҳайрат-ла инсон,
Дунё босаётир синчков қадамин.
Сен борки: элларнинг дўстлик боғида

Соз суҳбат, севгидан сўз кетгайдир чўх.
Олимлар атом кашф этган чоғида
«Ундан бомба яса!» дейишмаган, йўқ!
Тинчликдир дунёнинг орзу, тилаги,
Кафтингда курашлар гуллайди — қувонч.
Софният инсонлар эзгу юраги
Сенга билдиради энг буюк ишонч!
О, сен, содиқ Ишонч — қанотли тулпор,
Қуюндай елишинг то ҳануз ўша.
Қай тоғда юурсан бу кун, жонивор?
Интиқ кутар сени йўқотган гўшанг!
Инсоний қалбдаги яшил ўтлоқлар,
Интиқ соғинишиб, чақирар сени.
Замонлар йўлида тошқин булоқлар
Шарбат сувларига қондирар сени.
Кел, сени эгарлай ўзим гоҳида
Қокилингни ўрсин қизнинг қўллари.
Қутлуғ келажакнинг нурли роҳида,
Ёлингни тарасин тонгнинг еллари!..

* * *

Қирғовуллар саси тинмас тун бўйи,
Бедор кездик бизлар овул сиртида.
Қўшиқчи бобонинг қўҳна юртида,
Қирғовуллар саси тинмас тун бўйи.
Овчи қувган олқор мисол югурган,
Булутлар ортида ой кезди тўлиб.
Иккимиз борамиз: элдан қувилган
Эртакдаги икки ошиқдай бўлиб.
Гийбат ўқи жонни кўзласа бу дам,
Ортга боқмай, олдга интиламиз шан.
Одамларсиз яшай олмасалар ҳам,
Одам одамлардан қочади баъзан.
Ипак елпуғич-ла чеҳрангни елпиб,

Сени юпантирар август оқшоми.
Чигирткалар тинмай сибизга чалиб,
Қутлар, юлдузлар шам ёққан айёмин.
Ел ухлар шолпоя узра шу асно,
Боз куйманчиқ шамол майин елади.
Солланган ул бўлиқ қамишзор аро
Жонни ўртантирар наво келади.
Большой театрда ложада дилхуш
Ўтирган камсуқум сокин хонимдай,
Сен ўзоқ ўтирдинг менинг ёнимда.
Чигил хаёлларга чўмганча хомуш.
Сабо айтди: «Сулув, қисинма» деди,
«Қўй, ғамгин чертмагил кўнгил торингни.
Ҳар доим келиб тур, тортинма» деди,
«Севинч ёш-ла ювгил дил ғуборингни.
Ақллигу ўктамдир одамзот асли,
Унинг кўп қилмишин суймасам-да ман,
Лек муҳаббати бор оташ нафасли,
Уша одатига мен берурман тан.
Севмоқлик — айб эмас, севилмоқ — иқбол,
Рашкнинг тикони-ку, тирнайди гулни.
Менинг сўзларимни қулоғингга ол,
Балки ёзадирман ғамгин кўнгулни...»
Дея шамол майин ёқимли елар,
Руҳимизни сирли куй-ла аллалаб.
«Инсон табиатнинг фарзанди» дерлар,
Лек ҳаётни елча етмасмиз англаб.
Тинглагил, унгадир қалбим жўр овоз,
Жонни ўртантирар наъмаси анинг.
На бир жаз шовқуни, на бирорта соз,
Урнин боса олгай бу капелланинг.
Унинг наволари майин, беғубор,
Йўқ, унда топилмас сўз иллатлари.
Сайр этарканмиз овулни бедор,
Қувиб юбордик биз дил ҳасратларин.
Ҳаёт ишқин бизлар қалбга этиб жо,

Чалдилар орзиққан диллар ишқ кўйин.
Солланган у бўлик қамишзор аро,
Қирғовуллар саси тинмас тун бўйи...

БИР БАХТЛИ ОДАМ БОРАЁТИР

Деразадан тишга ўксук боқасан,
Бир одам борадир тарвуз кўтариб,
Ортда бароқ юнгли ити эргашиб,
Деразадан тишга ўксук боқасан.
Почаси турилган, ялангдир оёқ,
Эгнида оддий бир спорт майкаси.
«Ҳай, одам, бунчалар бахтлисан, қувноқ?»
Дея сен қичқиргинг келар, чамаси.
Уйингдан кечар: «Балки толиққан чарчаб,
Лифтсиз у бешинчи қаватга чиқар?!»
Болалар чувиллаб дадасин қуршаб,
«Тарвуз! Тарвуз!» дея унга осилар.
Аёли эрига ёзар дастурхон,
Қуёш ичган тарвуз бўлади тилим.
Болалар тарвузга тўйишиб чунон
Телевизордан зап кўрар мультфильм.
Унинг-ку, боғ-роғи, кенг ҳовлиси йўқ,
Бўёқчи бўлмаса, сувоқчи магар.
Мол-дунёни қувмас, кўнгил кўзи тўқ.
Маоши маошига етар зарма-зар.
Чет гилам тутмаган келин панжаси,
Қизи зеб-зийнат деб қилмас машмаша.
Пиёда сабоққа борар кенжаси,
«Машина оббер!» деб қилмас ҳархаша.
Меҳнат билан топган нони беминнат,
Олмаган пачкалаб пора балосин.
Йўқдир шишаларга тўлдириб фақат,
Итхона остига кўмган дунёси.
Жонини қиймалаб, ор-номус сотиб,

Ҳеч ўтирмаган ул кибр тахтига.
Виждон исмли киши эшигин қоқиб,
Дағдаға қилмайди уйқу вақтида.
Биламан, ҳозир сен кеч армон этдинг,
Унвону мартабанг, мол-дунёнгни, бас,
Шу тарвуз кўтарган юпун йигитнинг
Бахтига алмашишга қилурсан ҳавас.
Деразадан тишга ўксук боқасан,
Бир одам кўтариб борадир тарвуз.
Тутқун бўри мисол кўзларинг ёвуз,
Симтўр деразадан тишга боқасан...

Қ А Т Р А Л А Р

Кўнгил — йўл бўйида ўсган бир эман,
Туйғу — булоқ айтар шан ривоятлар.
Турфа хил қуроли турфа қўл билан
Танасига ёзуқ эрур дастхатлар.

* * *

Тўғри дарахт мудом элга керакли,
Кесиб кемтик жойга қўяр шу сабаб.
Эл айланиб ўтар қинғир дарахтни.
Қинғир дарахт узоқ яшар шу сабаб.

* * *

— Тоғнинг қора тоши, йиглайсан нега?
Сен кимдан хафасан — дил-бағринг гирён?
— Э воҳ, ҳозиргина тошдиллар бунда
Ҳақиқатни қилди роса тошбўрон...

* * *

Замонам бор: ойга, юлдузга учган,
Атомнинг қудратли сирларин очган;
Воҳ, ақл калити очган шул сирни,
Қайта ёпа олмай ақлдан шошган.

* * *

Инсон кўнгли гулдай нозик эрур, ҳайҳот!
Хижил тортса ақл ипи чувалар.

Юлдузлар қалбига йўл топган одамзот,
Кўнгилга йўл топмай баъзан лол қолар.

* * *

Ишламаган бошни қийнаб терлама,
Эшакка қолмасин ҳеч отнинг куни.
Олма тушган билан аҳмоқ каллага,
Очила бермайди Ньютон қонуни...

* * *

Қалбинг осмонида гар қуёшки, йўқ,
Уни иситолмас кўкдаги асло.
Қалб ўчоғингда бўлмас экан чўғ,
Утли қалбларни ҳам тўнғдирар ҳатто.

* ~ *

Аҳён-аҳёнда бу ажиб ҳаётга,
Буюк сиймолар келиб кетади.
Минглар очолмаган илм чашмин очиб,
У ҳам бир одамдек ўлиб кетади.

* * *

Қўшни бўлиб яшар Тил билан Қулоқ,
Бир-бирини унча ёқтирмас, бироқ.
Тил айтар: «Биламан, мени суймайсан...»
Қулоқ айтар: «Ҳаддан зиёд сўйлайсан...»

* * *

Шеърят! Нима ул? Дунёми тенгсиз?!
Яшай олмайдимиз унингсиз жонлар?
— Шеърсиз яшаш мумкин.. нечун мумкинма?...
Яшашмаяптими ахир, ҳайвонлар?..

* * *

Дунёнг оз бўлса-да, барчага етар,
Чин Инсоф озга ҳам қаноат етар.
Дунё йиққан саринг Нафс деган ит
Занжирин юлқилаб, қутуриб кетар..

* * *

Монамахнинг бўркин музейда кўрдим,
Жуда зил дейишар, тўғридир балким.
Лек бўйни қамишдек синиб кетса ҳам
Уни бир киймоққа талабгор ҳар ким..

* * *

«О, Одамлар, мен Сизни жондан севаман!»—
Деб тинсиз айюҳаннос солар қай бир кас.
Фучук дор остда жон-ла чархлаган бу Сўз,
Такрорга, йўқ, муҳтожмас!..

* * *

Тўғри келмас сенинг ақл тошингга,
Ҳар кимнинг ўзича ўлчов тоши бор.
Енгил келсанг, у-ку кулар устингдан,
Оғир келсанг — ёғар қабоғидан қор..

* * *

Мен оддий шоирман. Уста бўлиб ё
Иморатга бирор-бир ғишт қўймаган.
Қуриб улгурмаган Дунё қасри, лек,
Фақат ғишт-ла битмас, дея ўйлайман..

* * *

Мевадан эгилган шафтоли хохи,
Қаршингда лол қотиб, тиз чўқурмач, тиз!
Ҳосил сириин сендан ўргансайдим мен,
Сермахсул бир шоир бўлардим, тенгсиз. .

* * *

Кунпаякун қилиб бир-бирин тахтин,
Шоҳлар шоҳлар учун келтирар офат.
Фақат сенинг буюк олтин тахтингни
Йиқмоққа ҳеч куч йўқ, содиқ Муҳаббат!..

* * *

О, умр китоби! Кўп нарсанг уқмай,
Сездим, чаласавод ўтган онимни.
Алжабрнинг чигал масаласидай,
Талай савол қийнар энди жонимни...

* * *

Халқ юрагига борар сўқмоқни
Топганлар қўймабди бирорта нишон.
Машаққатлар чекиб шу сўқмоқни мен
Тоғ-туз оша излаб юрарман ҳамон...

ҚИЙИН ВА ОСОН

Актрисанинг сахнадан кетмоғи,
Амалдорнинг отидан тушмоғи,
Порахўрнинг «олмайман» демоғи —
Қилкўприкдан ўтишдай қийин..

Аҳмоқларни кўп мақтаб сўйлатмоқ,
Тилинг ила иморат битказмоқ,
Кишиларга кўп ақл ўргатмоқ —
Қампир шафтоли ейишидан осон..

ДОҒИСТОН ТОҒЛАРИДА

Г. С. Патиматга

I

Юр, тоғларга олиб чиқайин сени,
Эшитганман улар ҳақда мен кўплаб.
Толстой, Бестужев¹ бу тоғларга менинг
Бола ҳаёлларим келган етаклаб.

Ярадор Лермонтов инграйди бунда,
Унинг дил яраси қийнайди мени,
Минг бир дардга малҳам булоқлар шунда,
Юр, тоғларга олиб чиқайин сени!..

2

Меҳмондўст тоғликдай — тоғлар, пурвиқор,
Альфи ўтлоқлари хаёлдай яшил.
Хоҳласанг, қопчиғой, унгуллари бор,
Шўх булоқлари йўл босишга мойил.

Қорли чўққи турар осмонни тираб,
Булутлар ҳарири санг кўкси аро.
Қушлар чақчақлашиб, алқор жовдираб,
Сенга оқ йўл тилаб тургандай, гўё.

3

Ёшлар шода ёқут теришар чиндан,
Ишкомда узумлар шамдан ялтиллар.

А. А. Бестужев — Марлинский (1797—1837), декабрист, ёзувчи. Доғистон халқлари ҳаётидан «Аммолатбек» ва «Мулланур» номли қиссалар ёзган.

Олмуртлар юмшариб тоғ домонинда,
Муаззам кўзгудай Каспий ярқираб.

Уз тилида сўйлар бунда тоғ эли,
Уз қўшигин айтиб оқар ҳар булоқ.
Мардлик, Меҳнат, Дўстлик, Муҳаббат тилин
Башарият англаб луғатсиз, шундоқ.

4

Чавандозу сулувлар соз диёри, ваҳ.
Соз чертсанг рақсин лазгин қиз ташлар эшиб.
Кубач заргари зеб берган шох қадаҳ
Маст этар майин ҳали ичмасдан туриб.

Асл меҳмондўз-да, авар, бир меҳмон келса,
Буткул овул чиқади кутиб олмоққа.
Жонин нисор айлашар меҳмон хуш бўлса,
Бу феъли ўхшар бизнинг қорақалпоққа...

5

Бунда ҳамма шоир. Бироқ, ҳеч қачон
Улар чопишмайди, йўқ, нашриётга.
Биттаси боғбону биттаси чўпон,
Қай бири сайис — бор ўрни ҳаётда.

Уларсиз ҳам кўпмиз. Сон кўпу сўз кўп,
Дунё тўла серсув роман, дostonга.
Замонида Маҳмуд¹ Сўз қудратин хўб
Кўрсатганди бутун Аваристонга...

¹ Маҳмуд (1873—1919) — аварларнинг классик шоири.

Юксак тоққа чиқсанг кўнглинг ҳам юксак,
 Туманга кўмилгай барча ташвишлар.
 Чўнг баст-ки: юлдузлар бошда чамбарак,
 Бачкана туюлар заминий ишлар.

Ер ишларин майда дема сен жўшиб,
 Тоққа чиққан ета бермас тилакка.
 Ҳамзатовлар тоғдан Заминга тушиб,
 Сўнг чиққанлар юлдуз қадар юксакка...

7

Қай кас тоққа чиққач билмай ўз шаънин,
 Буюк санаб ўзни, доврўғ этади.
 Буюк ўзи эмас, тоғлар эканин —
 Жарга қулаб тушгач англаб этади.

Ким бургутдай учгай юлдуз ёқларга,
 Эл ишқи — қўш қанот, жондай суюклик.
 Тоғлар унга эмас, йўқ, у — тоғларга
 Бахш этар кўрку тенгсиз буюклик...

8

Кўзни ўзга тортган қирмиз аргувон,
 Ҳаёт деб хавф узра қурибсан ҳаёт.
 Оқшом шафағина сен ҳимралган он,
 Бундайин чиройни синдирар қай зот?!

Унцукуллик уста ёғочга шундоқ,
 Нақш ила жон бахш этса-да, ҳайҳот,
 Қоя узра яшноқ чоғингни бироқ,
 Қила олмагай ҳеч қайтадан ижод!..

Қўйсув — тоғ дарёси, қутурди ана,
 Оч тўлқинлар оппоқ аёғинг ўпган он.
 Қўрқма, бу тўлқинлар ювошар яна,
 Менинг ёввош тортган ёшлигимсимон.

Чўққилар папоғи — булутга боқиб,
 Чимрилма, дил кўзгунг хира этгандай.
 Қайғу булутлари тарқалар шуйтиб,
 Шодликларим мени ташлаб кетгандай...

10

Ҳаркимнинг қалбида чиқар тоғи бор,
 Булут, ям-яшил ўтлоқ, булоқлари ҳам,
 Тун ухловчи унгур, тўқайлар бисёр,
 Тоғда неки бўлса — унда мужассам.

Ишқ тимсоли — нодир бир армон гулин,
 Учратдим мен анов тоғнинг бошида.
 Сенга олиб берай деб чўзсам қўлим,
 Оч қақнус ўлтирар гулнинг қошида...

11

Тоғ йўллари — умр йўли сингари,
 Заҳматлар эҳсони — қувонч ва азоб.
 Ироданг етаклар мудом илгари,
 Армон гулли тоққа сен интил шитоб!

Тепангда қоятош осилиб турар,
 Бу қоя танимас йўловчи йўқ, бас,
 У тош қачон, кимнинг устига қулар?
 Буни ҳали ҳеч ким айтиб беролмас...

Тоғлар узра бургут жар солар янгроқ,
 Қор тоғлар кўксида исён тўлғонар.
 Бошга Ҳумо қўнса ё кайф бўлган чоқ,
 Одамзот қалбида бургут уйғонар.

Осон эмас қушлар подшоҳи бўлмоқ.
 Ин қуриб тоғ чўққи — чақмоқлар аро.
 Барча қушлар бургут бўлганда, бироқ,
 Нечук кечарди бу девона дунё?!

Тоғда йўл юрмоқлик — таваккал бир иш,
 Таваккалчидан-ку, қўрқаркан ҳаллоқ.
 Олда кутар сени бахт балки ташвиш,
 Ё отинг қоқинар... ким билар бироқ...

Лекин мардлик, орзу бор бўлсин санда,
 Хақ йўл сенга! Тизгин қўлингда, магар,
 Инсон келажагин аввал билганда,
 Суюк туюлмасди Ҳаёт бу қадар...

Машаққатлар мудроқ ул тоғ сўқмоқда,
 Қўй, тубанга боқма хаёл сурганча.
 Дарёга боқ, терга ботиб оқмоқда,
 Айрилиқ тошига бошин урганча.

Бир томонда — эман, бир томонда — тол,
 Қўл чўзса — етгудай, интиқдир улар.
 Уртада — тубсиз жар, наъракор шамол,
 Ул иккисин мангу айириб турар.

Тоғ ҳавоси-да, тез-тез ўзгарар,
 Баъзи йигитларнинг кўз қорасидай.
 Улар фақат ўзин доно санашар,
 Салга — қабоғидан қор ёғар, ҳай-ҳай!

Тоғ шамоли салқин, изғирин аммо...
 Қўрқма, бардошинг бор, ўтиб кетади.
 Тил изғиринидан асрасин худо,
 Юрак-юрагингни тешиб ўтади.

Осмон зиналари — сиёқли тоғлар,
 «Чўққилар кафтида,— дейди ҳакамлар,—
 Кўкни юксак тутиб турар ҳар чоқлар...»
 Лек ўзга фикрда баъзи одамлар.

Дерлар: «Кўк устунни — бизлармиз, фақат...»
 Бу — пучақ, ҳавойи гаплар, афтидан.
 Мардлик, Меҳнат, Ақл, Илм, Мурувват —
 Шу устунлар кўкни тутган кафтида...

Кўп ажибсан, тоғлар зич силсиласи!
 Бежо тош йўқ сенда, кўрсам ҳисоблаб.
 Биз қурсак — бетондан қуйиб, чамаси,
 Синтетик қобирға қилардик бошлаб.

«Тоғлар — мангулик» дер, ҳам олам ҳусни,
 НТР, ЭХМлар феълидан кўнгил ғашлашар.
 Уларга қолса-ку: Қазбек, Эльбурсни —
 Сим, шийша синиқдан қуриб ташлашар...

Чўнг шуҳрат тоғига кўрмадим чиқиб,
Сильва Капутикян айтгандай: «унда
музлаган Мангулик» қолгандир қотиб —
Она Заминни у соғинган шундай...

Шуҳрат чўққисига заҳмат-ла чиққан
Мардлар ўхшар чайир яшил эманга.
Кимлар чиқиб олиб вертолёт билан
Қулоғинг танг этар гурлаб теппангда...

19

Сирпаниб, энгашиб тор бир эшикдан,
Ҳамзат Цадасанинг уйига кирдик.
Болалиги ҳануз ётган бешикдан —
Қизарсиниб Расул кулганин кўрдик.

Бургутлар танламас экан уяни,
Пастак тор бир сакля¹— кигиз тўсилган.
Улкан талант, буюк поэзияни
Қасрларда туғиш шарт эмас экан...

20

Овул-овул бўлиб юлдузлар кўкда,
Ўз сакляларида шамин ёқарлар.
«Шоир, қўноқ жойдан қайғурма ҳеч дам»,
Деб юлдузлар олтин киприк қоқарлар.

Юлдузлар Ер ҳақда бу кун ўйлашар,
Илмга аён — олис галактик сирлар.
Юлдузлар юлдузлар билан сўзлашар
тилларни бироқ, кашф этган шоирлар...

¹ Сакля — тоғли аварлар уйи.

Отингни тоғларга бур, Қайсин оға,
 О, булар ўрганган асфальтда юриб.
 Каклик кабобпазлик, дерлар ҳамиша,
 Мошини ойнасидан шўх давра кўриб.

Отингни тоғларга бур, Қайсин оға,
 Сувлиқни кўп тортмай, эрк бергил отга.
 Шоирлик ётганмас текис йўлларда,
 Утюрак шоҳ шеърлар келсин Ҳаётга!..

Қорақалпоқнинг ёлғиз Қора тоғи бор,
 Аму ёқасида туядай чўккан.
 «Тоққа чиқдик» десам, бир меҳмон авар:
 «Тоғ қани?» деб туйқус қаради кўкка...

Алқор — тоғни севар, қулон — саҳросин,
 Лекин биз — инсонмиз, Ватан бир бизда.
 Тоғнинг буюклигин, саҳро кенглигин,
 Даврон саҳоватин тилайман СИЗга!..

Махачқалъа, 1983

* * *

Замон билан бирга одим отмасанг,
Дилда борин юздан англаб етмасанг,
Губорлардан оча олмай кўзингни,
Сен четга олурсан шунда ўзингни.

Кўролмайсан ўзиб кетганни ахир,
Ўзгалар тўригин санайсан хачир.
Ҳасад яҳи-ла кенг феълинг тораяр,
Оппоқ гуллар кўзинг тушса қораяр.

Ёқмас ўзгаларнинг ёруғ ишлари,
Қизиқтирмас давр ўзгаришлари.
Зеҳнинг тигин мангу занг босгандир, занг,
Ул қайроқ кўрмаган ош пичоқ, билсанг.

Кунботарда соянг сари қарарсан,
Шунда ўзинг улкан одам санарсан.
Юрак-бағир деган йўқ энди санда,
Ўпкага айланган улар бу дамда.

Ўтмишда шунчаки оз-моз меҳнатинг,
Эътиборсиз қолган ўшал хизматинг:
Гўё дунё уйин ўзинг қургандай,
Бошқалар серрайиб қараб тургандай.

Пов, этиб ёнурсан, сочларинг юлқиб,
Бўйнингга олмайсан хатоинг уқиб.
Дўстлар кенгаш берса — бу — хўрлаш, дейсан,
На молим, ақлимни ўғирлаш, дейсан.

Сен — доно, бошқалар боши — ошқовоқ,
Нечун сендан кенгаш сўрашмас мундоқ,
От бошида ўзни санарсан зукко,
Кўролмайсан ўзиб кетгани, аммо.

Хаёл кемаг — чурук, қолган тўфонда,
Сабрни эговлаб, теккансан жонга.
Айтса ўз хотининг бор у айтадир:
Сенга ёқадими йўқми, барибир!
Қара, фалончилар юрар қаторда
Сен бўлсанг — юки йўқ қуруқ арава,
..Тўғри сўзни фақат хотин айтадир.

Кўп алжима, ҳеч иш келмас қўлингдан,
Дўстлар энди хабар олмас ҳолингдан...»

АСРАНГ, ҲАМЗАТОВНИИ!!

(Расул Ҳамзатовнинг 60 йиллик юбилейи кечаси
ўқилган)

Асранг, Ҳамзатовни!..

Ким ҳам жўр ўзи:

Шоирлар бизда кўп, деган садога?

Шеър қордай қопласа ҳам замин юзин,

Бундай шоир кела бермас дунёга.

Халқ шоирсиз термас ҳаётнинг гули,

Усиз қалб ёлқини ишқ бермас кўзга.

Ерда — ошиқ, кўкда — юлдузлар тилин,

Ким ҳам тушунарди шоирдан ўзга?!

Асранг, курашларда уни чарчашдан,

Ёмон кўзу кибру ҳаводан, асранг!

Шухрат чўққилари янглиғ яхлашдан,

Асранг, фикр тигин, йўқ, босмасин занг!

Бироқ, Ҳамзатовни асраманг ҳеч бор:

Бургутдай юксакка парвоз эгишдан:

Замин ташвиши-ла тунлари бедор

Юрак қони билан шеърлар битишдан.

Болаларча поклик, закий туйғудан,

Асло асраманг — куйиб-ёнсин ул.

Буюк математик чиқмайди ундан,

Майли, «Патиматик» бўлиб қолсин ул.¹

Инсонлар ғамида жони қоврилиб,

Йиқилса Доғистон қаттол чўлида —

Қақнусдай оловда қайта тирилиб,

Шеърят янгрисин бийрон тилида..

¹ «Патиматик» Расул Ҳамзатовнинг «Муҳаббат илми» номли шеърисида «Мен математик эмасман, Патиматикман» деб рафиқаси Патимат Саидовнага ҳазил билан лутф этганига ишора.

ЯНГИЛАН, ДЎСТИМ!

Элга айтмас сирим сенга
Айтайин бу дам, дўстим!
Янгиланса замон қалби,
Янгилан сен ҳам, дўстим!
Эскилик тўзиб боради,
Янгилик — озиқ бўлар.
Имонинг борса тозариб,
Ҳаётинг қизиқ бўлар.
Юк олмоққа эл кифтидан
Аяма ғайратингни.
Янги уфқлар шуъласин ич,
Қамчила, Фиротингни!
Ки, янги — бастакор Замон,
Янги созла, созингни.
Янги йўлларда ётсираб,
Бўғмагил овозингни.
Дунё — тошқин, оқар дарё,
У ҳар он ўзгаради.
Кеча қулоқ эшитганин,
Бугун кўзинг кўради.
Фасл ранглардан кийим қийса,
Янгила кийимингни.
Гар керак, янгила:
 туйғу,
Уй-рўзғор буюмингни.
Охори кетса ўзгарт сен
Фикринг мағзу пўстини

Бироқ янгилай кўрма ҳеч
Зинҳор эски дўстингни.
Дўст орддир янги авлоддан,
Ёт туймасин ўзингни.
Лек оқил эски дўстлардан
Угирмагин юзингни.
«Янги кўза — суви тоза»,
Янги дўст суюк бўлар.
Бироқ, менинг каби асло
Қалбинг тушунмас улар.
Замон янги, лек оқ кўнгила
Эски дўстларинг бўлсин.
Кўзларинг чўгида халқ-чун
Меҳр ловуллаб турсин.
Яшамоқнинг қизиги йўқ
Ўзингдан бўлак менга.
«Ҳай, шоир!
Келмай кетдинг-ку!..»
Дейшинг керак менга.

ОҚШОМДАГИ СУҲБАТЛАР

А. Нуриддинга

Тол таги хуш ҳаво, тўшак сол, дўстим,
Бу жой руҳга озиқ — даволи бўлар.
Уч ёстиқдан бирин ўзинг ол дўстим,
Иккиси қўноқ-чун сафоли бўлар.

Сенсиз кўнгил чўқар — бўлмагай мавқли,
Дўстлар гурунг қурган оқшомлар завқли,
Ҳу, қозонда қайнар товуқнинг асли,
Шўрваси чин жаннат таоми бўлар.

Гапни чертиб-чертиб, аста оласан,
Сўз белига маъно юкин ортасан,
Аёл зотга сўздан соққа отасан,
Ийгит лутфин асли «шамоли» бўлар.

Сўз айтсанг гапингни болтадай соплаб,
Ихлос билан бер сўз қаловин боплаб,
Кадхудолик этсанг отангга ўхшаб,
Онангга ҳам тортган томонинг бўлар.

Бежаб соҳиллари ёшлиқдан макон,
Товонларда битта сўқмоқдан тикон,
Ёшда — тентак эдинг, энди — чолсизман,
Улбеканинг бундан пайғоми бўлар.

Умр отин суриб ёруғ дунёда,
Дўст ордирганларнинг бахти зиёда,
Бироқ, сенинг ўрнинг мен-чун аълода,
Дўстларнинг ҳам яхши-ёмони бўлар.

Игит қамчи босиб уққур тўриққа,
Чиққанида тақдир битган йўриққа,
Тегрангда дўстларинг ўхшар тўлиққа,
Улар кўпин йўлда қолори бўлар.

Йўлингда кимсалар жонин ўртаган,
Суянсанг, сермомиқ ёстиқ ташлаган,
Кўзин ёғ босгани сайин мартабанг —
Димоғинг шишириб, малоли бўлар.

Баъзилар одимин авайлаб босиб,
Давлатинг борида қучоғин очиб,
Қоқинсанг — чап берар, тулкидай, қочиб,
Тулкиси бор ернинг шоқоли бўлар.

Чўққидан шалола ташлайди ўктам,
Ҳайбатини кўриб ушлайман ёқам,
Сени суйиб «жон, дўст» деган чоқда ҳам,
Дўстни ёмонласанг — зиёни бўлар.

Қайтимин бермасанг — ҳаёт сийламас,
Ўзингда ҳам бордир — ўзгада эмас,
Тириклар бир-бирин қадрини билмас,
Умр олмосин кўп томони бўлар.

Оқшом диллашсам деб кўнгил соғинди,
Шеър — райҳонга кўмгум кенг қучоғингни,
Сен билурсан менинг борар ёғимни,
Чин энди: рост Сўзнинг замони бўлар.

Ўзгага ёқай деб юрдим мен жўшиб,
Кўпдан буён турли мақомга тушиб,
Сен суйган куйларга ёзмабман қўшиқ,
Бунинг ҳам бир куни сўрови бўлар.

Жон қулоқ тутар дўст сўйлаган сари,
Овулим кўрганман неча йил нари,

Авж олибдир қайта қуриш ишлари,
Иш билан сўз — виждон синови бўлар.

Халқ меҳрида мудом одил сиёсат,
Ҳақиқат йўлбарси уйғонар албат,
Қулар устунлари ахир хиёнат —
Манманликнинг энди заволи бўлар.

Овулда ўзгариш бўлибди анча,
Қурилибди қулинг ўргулсин мўрча,
Ҳа, руҳлар кирланди, ювсак-да қанча,
Бирдан покланмоқнинг гумони бўлар.

Кўпдан бу овулга оға бўлмади,
Тўн деб кийсак, афсус ёқа бўлмади,
Кўплари беҳийла хизмат қилмади,
Балки, булар, халққа вафоли бўлар.

Мозий кифтига не маломат ортиб,
Сиз юарсиз сувда ҳасдайин қалқиб,
Биз: «аканг шоир!» деб гарданга қоқиб,
Нукусда юрибмиз — гуноҳми булар...

Сувимизни боғлаб, чўлга очгунча,
Денгиз қуриб — бизни ташлаб қочгунча,
Қарсак, мақтов — оғиз кўпик сочгунча,
Бепарволикнинг сўнг армони бўлар.

Инсон феълдан озиб, бўлиб оввора,
Шон-шухратни дастур этмаса зора,
Виждонни унутиб — олдилар пора,
Заҳматсиз бойликнинг — илони бўлар.

Жодугар жилпанглар тушимли ерда,
Чала мулла мисол шўппаяр тўрда,
Янгиликни қўллаб, кутмаган ерда,
Эскиликнинг эгиз туғори бўлар.

Рус халқидир катта оғамив бизнинг,
Меҳр-саховатингиз чексиздир сизнинг,
Йиғнаб ортсалар урф-одатимизни —
Қирқ қарвондан ортиқ аъмоли бўлар.

Қамчин унутгандай далаю тузда,
Бизнинг кўп йигитлар қайтарлар изга,
Ҳамма интиқ олға борятган кезде —
Бу ишларнинг элга зиёни бўлар.

Хабаринг бор — давр кўз қорасидан,
Осмонга назар сол тол орасидан:
Юлдузлар оғар нур шалоласидан,
Замоннинг кенг гузар — макони бўлар.

Умр ўтар, қолар фарзандлар аммо,
Юлдузлар суҳбатин бузмаслар асло,
Турмушинг мазмунин этолсанг аъло,
Бор кечган ҳаётинг сафоли бўлар.

Иззат-ҳурмат сақлаб киши кишига,
Ҳалол улуш қўшиб халқнинг ишига,
Ҳийла қўшмай виждон мезон тошига,
Беминнат яшашнинг даврони бўлар.

Отлар-ку кишнашиб тойчоқ мисоли,
Жиловсиз ўтлаган чоқда ҳаёли,
Болалик пайтлар — пок виждон тимсоли,
Сўнг ҳар кимнинг ўз йўл, давони бўлар.

Дўстлар йўқлаб келиб қурганда базм,
Авжга чиқиб турса наво-ю назм,
Қўноқда чапани дакан хўрозинг,
Чақиргунча гурунг давоми бўлар...

ПОЛИЗДА СЕРЮЛДУЗ БИР КЕЧА

Эй, йўловчи, уйқунг қаттиқми шуиқоқ.
Еш ухлаб, уйғондинг сен қартайган чоқ.

Л. С. Пушкин.

I

Тонг — саҳардан йўлга тушажакмиз боз,
Уйқуга сен тўйиб олгин, сарвиноз.
Еш уйқуга қонмас, қўй менга боқма,
Ахир ҳаётимда мен ухладимми оз?!
Уйқунгни кузатар юлдузлар шами,
Қонингга қуюлар ёзнинг оқшоми.
Полизин йиғгунча асло туганмас —
Қовунидай ширин деҳқон каломи.
Ҳадемай ой ботиб, қоплар қоронғи,
Дала уйқу — эмлар кўнгил ярангни.
Мезон тушса керак, ҳаво тозарган,
Яхшилаб тутгил сен пашшахонангни.
Бу, тутатқи-ку, йўқ асло чекканим,
Рост эрур бедорлик захрин ичганим.
Сурилмаган хаёл, ўйланмаган ўй,
Қўшиқларим бордир ёзмаган маним...

II

Муҳаббат ва қўшиқ — азобли армон,
Шулар-чун ўлимга ҳам тик борарман.
Йўл хоритган — ухла, мен тонгга чанқоқ
Севгимиздан қўшиқ тўқиб чиқарман.
Шамол қўшиқ билан тиним олгандай,
Юлдузлар ҳам қўшиқ бўлиб ёнгандай,
Борлиқ олам қўшиқ дарёси бўлиб,
Ваҳ, руҳим орқали оқиб тургандай!

Ҳаяжон-ла тунга улаб тонгимни,
Гапиртириб юрак ичра қонимни,
Ул дарё бераҳм деганча бордир,
Гирдобларга отиб ўйнар жонимни.
Шунда мен ўзимни шоир сезарман,
Қалбим — ҳақ деб азоб чеккан Бозургон,
Молимга харидор топилар — ов деб,
Жонга зуғум қилиб чўллар кезарман.
Йўлларим узаниб, баъзан бўш чиқар,
Гоҳо бахти кулган манзил қўш чиқар.
Баъзан гулхан ёқиб йўлнинг четида
Бир суҳбати жанон дилкаш дўст чиқар.
Йўлчига топилмас бахт бундан мумтоз,
Дийдор — ганиматдир, йўл юрмоқлик — соз.
Дилдан гурунглашиб, қуш уйқуси-ла
Тонг-саҳардан йўлга тушажакмиз боз...

III

Олидан қўл силтар овул тераги
Хўрозлар қичқириб, итлар ҳуради.
Насос чиқарган сув балчиқларида
Қурбақалар тинсиз концерт беради.
Тун бағрин пайпаслар «нур» деб тилагинг,
Тонг шуъласин ичиб қонмас юрагинг,
Болаларин бағрига олган онадай,
Хамакларин қучган қовун палаги.
Ҳакка шаққиллаб бир шум хабар сўзлар,
Сесканиб тушади далаю тузлар.
Шамол ўйнаб устин очиб кетган-да,
Қип-яланғоч ухлаб ётар тарвузлар.
Овул четида қиз интиқ ҳойнаҳой,
Чўлпон ухлаб қолган... шарқирайди сой.
Қоп-қора сочингу оқ билагинга
Пашшахона узра сирпанади ой...
Сен уйғониб дединг: «Наҳот, ётмадинг?!

Қўй, қийнай бермагил хаёл отларин...»
Дедим: «Жоним, жилла томоша қилайин
Ол юзингда оппоқ тонгнинг отганин...»
Боқ, тун ранги кетар тонгга қовушиб,
Юлдузлар кўз юмар ором топишиб.
Пайкал четидан келади, бобо —
деҳқоннинг «ҳаё-ҳайт!» деган товуши,
Соқчи соғ бўлмаса полизда битган
«Қовуннинг яхшисин шоқол ер» деган.
Қизик, шеъриятнинг пайкалида ҳам
Шунга ўхшаш ажиб ишлар бор экан..
Замонга боқиб — ўй бўлар тумтароқ:
Мевали дарахтдан — сояси чўнгроқ.
Жон койитмай сара мевасин териб,
Кўплар тили билан ўришар ўроқ.
Дангасанинг асли ақли ҳам заиф,
Шоир бўлиб қолар кимдир «жин тегиб».
Деҳқон эккан уруғ униб чиққунча,
Итхамак палаги кетади босиб..
Мард бўлсанг юлиб кўр... Уч олар боплаб,
Бор томирдошлари уларни ёқлаб.
Ногирон отини суриб олдинга,
Китобларин зарлаб босар ардоқлаб.
Тегиб кетсанг, айтар «Қўй, тегманглар» деб,
Бақирар «Талантни қадрланглар!» деб.
Аризасига қўл қўяр акамлар:
«Китобин чиқаринг, жабрламанглар!» деб.
Чумчуқлар ёприлар пишган тариққа,
Қизик, нодон ақл ўргатар ҳаққа.
Югурдаги ҳам «Мен — фалончи» дейди,
Синчисин сўраманг... бормайди фарққа.
Қай бирику — тинсиз ёзиб, терлаган,
Ўз ёзганин ўзи ўқиб кўрмаган.
Бири тузоқ қўйиб мансаб йўлига,
«Ўзар!» деб ёшларга ҳеч йўл бермаган.
Маҳтумқули, Бердақ келса тирилиб,

Ушалар-ла навбат сари турилиб,
Тўпламлари чиқмай қоврилар эди,
Нашр планидан ортга сурилиб..
Эритса ким хассос шеър-ла тошларни,
Лек кимлар кўради ҳурмат, ошларни.
Яхши сўзлар қолиб, қаттол сўзлар-ла —
Умрин ел олмаса дейман ёшларнинг.
Шоли ортдан курмак бўлса сув талаб,
Олимлар гербицид сочар тонналаб,
Йўқ, ишонмайман, НТР — тополмас илож:
Шеър полизин қўя олмас тозалаб..

IV

Ана, тонг отди!
Сен уйғондинг мумтоз.
Торайган кўнгилга яхшилик ҳамроз.
Кафтда бол яратган бобо деҳқонга
Олқиш айтиб, йўлга тушажакмиз боз.
Сен ёнимда экан — йўл равон тортган,
Руҳ яшариб, сўзу танда куч ортган.
Гўзал орзуларнинг сирли манзили
Сени олиб кел деб менга ёлборган.
У манзил мен учун юлдуздай йироқ,
Албатта етарсан сен унга бироқ,
Умид, орзу тўла умр йўлида
Инсон инсон учун — қутқадам қўноқ.
Қанча йўллар бор..

Бардош на толиққандай,
Кўнгил тўлиб, кўзда ёшинг қалққандай.
Дунё — боқий, даврон ўтар ҳар кимдан —
Полизда бир кеча тунаб чиққандай..

Сентябрь, 1986

ИЗҲОР ТУЙҒУЛАР

Уйғотди хуш еллар вақт дарёсин,
Урар қирғоқларга янги тўлқинлар.
Буюк ўзгаришлар симфониясин
Мунаввар дунёмиз энтикиб тинглар.
Юрагинг ҳаприқиб, ўчмасин қутинг,
Тугёнлар умрга файз беради шан.
Ўзингни мағрур ва мардона тутгин
Эзгу ниятларинг, ўйларинг билан.

Ким у буюк ишдан чеккага қочган!
Бизлар чаман қилмоқ учун дунёни,
Денгизга томчисин раво кўрмасдан
Бурдик саҳроларга асов дарёни.
Соҳта дабдабалар сурони сўнди,
Наки ҳақиқатдир, давр олар тан.
Ҳаётнинг кўзига тик боққин энди
Эзгу ниятларинг, ўйларинг билан.

Оппоқ пахта мисол ёхуд нур каби
Деҳқон ҳалқимизнинг имони покдир.
Лекин унинг шаъни, чеккан заҳмати
Қайси бир асарда юракни ёқди!
Кимлар юрт шаънига қора доғ солиб,
Ёлгон шон-шуҳратнинг айшин сурмади!—
Ўзин ўзгалардан устувор билиб,
Не қабиҳ ишларга қўлин урмади!

Йўқ сигир сут берди қоғозга ийиб,
Ҳисоботлар билан тўйди подалар.

Пахта пунктларин қилди ўз уйи
Қундуз телпак кийган ҳаромзодалар.

Қора шарпаларнинг дуркун даврида
Қонунлар маҳв бўлди дил истагидан.
Гавҳарлар төвланди узукларида,
Уйларида — жавон, фил суягидан.
Зеб — ҳашам панд берар, бегумон, бир вақт,
Нафс — бедаво дард, гапнинг сираси.
Инсонга меҳнатсиз вафо қилмас бахт,
Не керак манманлик ҳою ҳаваси?!

Қушқўнмас унди гул тухумларидан,
Қаллоблар гоҳида қилди тантана.
Энди чин ҳақиқат тўлқинларидан
Чиқди олтин балиқ қирғоққа, ана...

Заҳматкаш халқ мангу, адолат мангу,
Мангудир ленинча эътиқод фақат.
Мудроқ виждонлардан қочириб уйқу,
Тугён урмоқда бу теран ҳақиқат.
Уйғотди хуш еллар вақт дарёсин,
Урсин қирғоқларга янги тўлқинлар.
Буюк ўзгаришлар симфониясин
Мунаввар дунёмиз энтикиб тинглар.

Кўп билан кўрганинг улуғ тўй демак,
Кел, мардлик, диёнат чорлаган ёққа.
Толе тополмассан халқингдан бўлак,
Йўлингни бурмагин айри сўқмоққа.
Шайланг тулпорларни, жўмард йигитлар!
Йўллар машаққатли, манзиллар порлоқ.
Энг улуғ ниятлар, эзгу умидлар
Бу йўлда бизларга бўлажак ҳамроҳ.

ДИАЛЕКТИКА

Одамлар яратар замон деганни,
Замонлар яратар одам деганни.

Тоғ бошидан оқиб тушаркан булоқ,
Далалардан ўтар, йўл босар узоқ.
Гоҳида мавжланар, гоҳида тинар,
Гоҳ шаршара бўлиб тошларда синар.
Бир чоғ турфа булоқ учрашиб қолар,
Шундоқ пайдо бўлар улкан дарёлар.
Уммон ибтидоси митти булоқдир,
Бунинг тимсолида бордек шундоқ сир:
Одамлар яратар замон деганни,
Замонлар яратар одам деганни.

Замонда нуқс йўқ, адолат замон,
Эркин нафас олиб яшар-ку инсон.
Меҳнат қилганларнинг ривождир иши,
Мушугин «пишт» дея олмас ҳеч киши.
Ҳар уйда дастурхон тўкин-бадастур,
Бу қут-баракадан мен доим масрур.
Бироқ, сизга айтсам, бир лекини бор,
Барча маломатга ўзимиз айбдор:
Бир кўзга кўрсатмай бир кўзимизни,
Гоҳида алдаймиз ўз-ўзимизни.
Йўқчиликдан ўлмоқ замони ўтди,
Тўқчиликдан кулмоқ маҳали етди.
Нонни ушатамиз ярим — ёртидан,
Қувганимиз — қувган бойлик ортидан.
Барин ўзимизга бургимиз келар,
Қўшнидан баландроқ тургимиз келар.

Оилага тордек кенг ҳовли баъзан,
Бўлар жон бошига бир машинадан.
Ҳар ўглининг сурар даврони бўлак,
Ҳар бирининг импорт анжоми бўлак.
Бировларнинг паноҳ — қўллари ҳам кўп,
План дўндиришнинг йўллари ҳам кўп.
Бир кўзга кўрсатмай бир кўзимизни,
Гоҳида алдаймиз ўз-ўзимизни.

Сув тортилса, тоғда қордан кўрамиз,
Не иш бўлса, бошқалардан кўрамиз.
Нуқсон, ҳатоларни аста бўйласак,
Бари ўзимиздан экан, ўйласак.
Баъзан кўриб туриб, кўрмай қоламиз,
Ўзимизни меровликка соламиз.
Эргашиган маҳалдан нафс ити изга,
Шумлик сингдирамиз биз феълимизга.
Яхшилар кўп, ёмон — ҳийлагар келар,
Ўз нафин кўйида жонҳалак елар...

Тушар тоғ бошидан беҳисоб булоқ,
Даралардан ўтар, йўл босар узоқ.
Беркита олмайди улар йўлин тош,
Табиатдан улар олган чўнг бардош.
Тўхтамай оқарлар, толмайди улар,
Бир-бирига тўғон солмайди улар.
Туташган жойида яшнайдилар чин,
Қилмас бир-бирига асло ҳасад — кин.
Соялардан ором изламас улар,
Фақат ўз роҳатин кўзламас улар.
Қилмаслар манманлик, кибру ҳаволар,
Демаслар, мен борки, бордир дарёлар.
Ерда ҳаёт сасин таратадилар,
Улар денгизларни яратадилар...
Одамлар яратар замон деганни,
Замонлар яратар одам деганни.

ЯХШИ ОДАМЛАР

Яхши одамларга йўлиққан кунинг
Уйқунг ширин бўлар, вақтинг чоғ бўлар.
Кўнглинг кўтарилиб кўксинг тоғ бўлар
Яхши одамларга йўлиққан кунинг.

Чиқсанг сен бекатга ошиқиб тонгда.
«Югур-югур!» дерлар танитай-таниб.
Улар сени бир зум кутишмагандя,
Ишингга улгурмай қолардинг, аниқ.

Саломлашиб ва кулишиб оларсан,
Ёзилади шу чоғ дилда тугунинг.
Ҳаётни тагин ҳам севиб қоларсан
Яхши одамларга дуч келган кунинг.

Меҳнат-ла собитдир улар заминда,
Оила мустаҳкам «коллектив» отли.
Улар билан яхши — ёмон кунингда
Баҳам кўрган нонинг болдан ҳам тотли.

Сен осмонни туғиб турган бўлсанг ҳам,
Соҳта ишлаб, бино қўйсанг ўзингга,
Профком мажлисин чақириб дарров
Барин айтиб солар рўй-рост юзингга.

Лекин бошингга иш — ғам тушса бир кун,
Маломат булути ташласа соя.
Сенинг ишчи шаънинг софлиги учун
Улар ўздан кечиб қилар ҳимоя.

Сен шунда ғулуга тўлиб ичингдан,
Ўзингни керакли инсон туярсан.
Ўтга кир, десалар қай бир чоғ, чиндан
Улар учун сен ҳам ўтда куярсан.

Яхши одамлардир — дунё тираги,
Сен зинҳор булардан бурма юзингни.
Адолат туғидир улар юраги,
Уларга боқиб сен терга ўзингни.
Улар-ла ҳар кун юз кўришмоқ бахтдир,
Ўзинг тушиб, кўнглинг яйраб кетажак.
Ишдадир, йўлдадир, қувонч — ғамдадир —
Улар мушкулингни осон этажак.

Сени ҳеч бир дамда улар сотмагай,
Давраларда доим сақланар ўрнинг.
Тўлқинда қайлиғинг сувга ботмагай
Яхши одамларга йўлиққан кунинг.

Умринг узоқ бўлсин, ишинг юришсин,
Ва жар тонг хизматга шошганинг дамлар
«Югур-югур!» дея чорлаб туришсин,
Автобусни тутиб яхши одамлар.

ИЗЛАНИШ

Умр — изланишдан иборат экан,
Изланарман, кундуз — қўлимда чироқ.
Нақл бор: «Изласанг — топасан» деган,
Ростми-ёлғон, синаб кўрмадим бироқ.

Излайман, тинмасдан варақлаб китоб,
Элнинг сўзларига қулоқ соламан.
Чўлда шамолларга қиламан хитоб.
Юлдузларга қараб ўйга толаман.

Излайман кун бўйи нақ қудуқ қазиб,
Терим — ёмғир каби ҳўл этганнча.
Излайман тун бўйи қўшиқлар ёзиб,
Тонг уйқуси келиб йиқитганича.

Овчи чўлга чиқар шикор ўйида,
Турна ёлғиз қолса турнасин излар.
Тонг саҳарда қизлар булоқ бўйидан
Оқшом тушиб қолган сирғасин излар.

Асло сабрим етмас, асло тўзмайман,
Йўғин йўқотгандай қиламан сўроқ.
Бир нарсани умрим бўйи излайман,
У ахир нимадир — билмайман бироқ...

УМР ВЕКСЕЛЛАРИ

Умр — ҳеч қутулмас қарз экан буткул,
Она сути билан оталиқдир фарз...
Умримда уч марта янгиланди пул,
Қанча тўламайин, тугамас бу қарз.

Ишлар адоқ бўлмас қанча ишласам,
Қалам қитирлатиб тонгларим отар.
Қўлимни чўнтакка солсам, унда ҳам
Ҳали тўланмаган векселлар ётар.

Бирининг хатига тушди кўз қирим:
«Кеча лаззатландинг тонгги шамолдан,
Ажойиб сайрдан шодландинг бирам,
Шу сабабли сенга шу вексел борган».

«Ёдингдами олган ёшлиқ илҳоминг?—
Дея ёзилгандир бирида холис.—
Элингда улуғлаб шоирлик номинг,
Жўшқин қўшиқларинг ёзганинг боис».

«Бироз дўст орттирдинг, топдинг муҳаббат,
Бу ҳам — қарз, тўламай бўлмайдди лекин.
Кегайли сувидан олгансан роҳат,
Тинглагансан сўфитўрғайни текин».

«Тотдинг ишқ ўтининг ширин азобин,
Тунда юлдузларга айтдинг арзи-ҳол.
Топа олмай сўзнинг кўнглига бопин,
Баъзи бировларга келдинг ҳам малол.

Баъзида тингламай бола зорини,
Юпатмай бепарво ўтиб кетдинг сен.
Бировлар қалбида кўриб ярани,
Ўз сихатлигингга шукур этдинг сен.

Осмонинг мусаффо, меҳнатинг завқли,
Бошингда соябон — кўкўпар терак.
Умрингга ҳар лаҳза эш бўлди мавқе,
Нима олдинг, барин тўлашинг керак...»

Кўзимда уйқу йўқ, жонда ором ҳеч,
Юрагим сиқилиб, бошим гангиди.
Шитирлаб, чойқоғоз каби эрта-кеч,
Векселлар туради кўзим ўнгида.

Сенга жон тасаддиқ, қимматли умр!
Давлатинг бундан ҳам бўлсин зиёда.
«Инсофсиз» деб менга қилмагин жабр,
Берганинг унутсам, ахир уят-а.

Қарзимни ўйлайман фақат, умрбод
Неки топсам, борин сенга тўларман.
Тиз чўкиб виждоним олдида, ҳаёт,
Юзларингга тикка қараб ўларман.

1980

ТОҒ ЙЎЛИДА

Ёлғиз чиқсанг, йўлни енгиш қийиндир,
Ҳамроҳи борлар-ку бундан мустасно.
Сен, эй, ёш йўловчи, оҳистароқ юр,
Ҳамроҳ бўлсак, оғир бўлмас йўл асло.

Боқ, тоғлар туманда қандай жилвакор!
Кузги ўрмонларнинг кўйлаклари — ол.
Ёлғиз пишқиради қояда олқор,
Ўзининг жуфтини қўмсар, эҳтимол.

Мени ёшлик шаҳди гарчи этган тарк,
Босай, дедим қийин тоғ йўлини яна.
Афтидан, ажиб тоғ дунёсида чарх
Урмоқ иштиёғи қилди тантана.

Шоштириб бир-бирин, ҳаммадан ҳам,
Илонизи йўлда мошинлар елар.
Шошганларга оқ йўл тилармиз бу дам,
Майли, биздан олдин етишсин улар.

Қоя ошиб, ғорда тунармиз оқшом,
Бир парча патирни иситар гулхан.
Қисқа ҳаёт кўрки айладими ром?
Балким ё сенинг ҳам омадинг кулган.

Кийик сўқмоғида, зовлар тиғида —
Қалтис йўллардан кўп карра ўтганман.
Қолиб ёз ёмғири, куз совуғида,
Чўпон ўтовида тонглар кутганман.

Ахир жуфт қанотда қушларнинг бахти,
Ҳамроҳ содиқ бўлса отинг толмас, бил.
Менинг йўл билишим, ёшлигинг шаҳди —
Йўллар машаққатин қилади енгни.

Булоқлар бунда бир дарага оқар,
Юксак тоғ қошида — бошимиз қуйи.
Қўйсудан ўтсак бас, йўқдир хавф-хатар,
Ундан сал нарида Ҳамзатов уйи.

1983. Цада

ВАТАН

Сен, эй амри вожиб, олий ҳукмдор,
Не қудратсан, қалбга ҳокимлик этган?
Биз тугул, не улуг, доно шоирлар
Сенинг таърифингни айтолмай кетган...

Бағрингда қанча халқ — мардоналар бор,
Улар ғурурини кўтаролмас тоғ.
Бироқ сениз улар — қанотсиз шунқор,
Қайноқ меҳри сенга бахшида ҳар чоқ.

Меҳнат ва ақлдан обрўси баланд,
Улуғлар яшайди бағрингда омон.
Бирор номард сенга берар бўлса панд,
Чақирсанг, «лаббай» деб келар шу замон.

Бири отдан тушиб, бири — тахтидан,
Ғуноҳкор болангдай корингга ярар.
«Ватан» деса олов тўсмас шаҳдидан,
Уққа киприк қоқмай типпа-тик қарар!

ЧҰЛ ҲИДИНИ ОЛСА ТҰРМАС

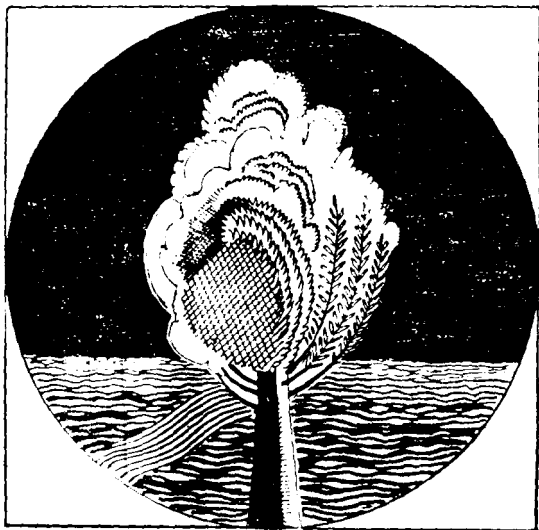
(Махтумқули йўлидан)

Қирқ ой қўлда ўсган кийик
Чўл ҳидини олса, турмас.
Дала кезган чўпон-чўлиқ,
Шаҳарда боғласа турмас.

Тоғда ўсар писта, бодом,
Татир насиб этса одам,
Кўнгли нағма билмас нодон
Булбул сайраса ҳам турмас.

Мурувватли бўлса кўнгил,
Қайғу-дардинг бўлар енгил,
Боғ ичинда очилган гул
Хазон бўлиб сўлса, турмас.

Булут кўчса баланд тоғдан,
Кўз ёшидан селлар ёғган,
Изи келишмаган даврон
Етиб туш кўрганча бўлмас.

ПОСЕЙДОННИҢ ҒАЗАБИ

I

Аллегорик достон

Водий-чаман, тоғлар боши қор эди,
Булоқлар сой қувиб шарқирар эди.
Дарё пири — Анахита гўзалнинг
Ўзидан ҳам сулув қизи бор эди.
Кўк денгиз бор адоғида дарёнинг
Олтин қайиқ миниб шунга борганин —
Қизиқ эртак қилиб айтар қизига
Тимсоллаб ўзининг қизлик давронин.
Сув остида Посейдоннинг боғи бор.
Терсанг сонсиз гавҳар тақинчоғи бор.
Денгиз подшошига меҳмон бўлганин
Анахита кампир ҳамон соғинар...

Посейдоннинг бор ажойиб уч ўғли,
Кўк кўз эди, лол қиларди кишини.
Ҳозир йиғит бўлиб улгайган чиқар,
Ёмон гўзал эди аммо кичиги.
Эртақлар болалаб эртақ туғади,
Ғойибона ишқдан ёниб юраги.
Мовий кўзли денгиз шаҳзодасин қиз
Энди ҳар кеч тушларида кўради.
Севги қиз қалбига ўт солиб кетди,
Сув тулпорни миниб, бош олиб кетди,
Тоғ булоғи бўлиб, пастликка эниб,
Асов дарё билан бир бўлиб кетди.
Кўксин тошга уриб яралади ул,
Чопди, ҳеч нарсага қарамади ул.
Қанча овуллардан ўтди шовуллаб,
Тўғон-тўсиқларни поралади ул.
Сепоялар титраб юмалар эди,
Баъзи далаларни сув олар эди.
Деҳқон аҳли тошқин дарёдан чўчиб,
Обод сувдан ичиб қувонар эди.
Қийналса ҳам, бир лаҳза дам олмади,
Тўлқин уриб, ўнг қирғоқни ямлади.
Шамол тараб сув тулпори ёлларин
Шаштин қайтарувчи боғот бўлмади.
Оқди қалин элнинг ораси билан,
Осиёнинг иссиқ даласи билан.
Мақсадига етиб, топишди бориб
Денгиз подшосининг боласи билан.

2

Сув тулпори кишнаб топишган ерда,
Яшил водий чўлга оғишган ерда.
Ёш Чироқчи илк бор мамнун ёр суйди
Дарё денгиз билан қовушган ерда.

Таърифи паризод бик дилбар эди,
Оёгин тўлқинлар сийпалар эди.
Ҳатто гўзал қизи Анахитанинг
Уни кўк денгиздан рашк қилар эди.
Қиз чўлонда¹ тинмай меҳнат қиларди,
«Қиз қувув»да қочиб, от чопар эди.
Овдан кеч қайтганда овлоқ соҳилда
Ёрин кутиб тунда ўт ёқар эди.
Денгиз ювиб бўсағасин овулниг
От ўрнига қайиқ миниб боришиб,
Оқ елканли йиллар ўтди ёришиб,
Ёшлик ўтди тўлқин билан олишиб.
Чоғалайлар шарқиллашиб куларди,
Овул, айланаси ойдин кўл эди.
Қундузлар ялтиллаб, оққушлар инграб,
Ҳамма ўйнаб-кулган обод эл эди.

* * *

Денгиз подшосининг эрка боласи,
Ўзгариб бир маҳал кўнгил хонаси,
Чироқчининг гўзал рафиқасига
Хуштор бўлиб қолди ўтда ёнаси.
Қони совуқ қизи дарё пирининг
Йигит юрагининг терап ерини
Жунбушга келтириб, бағрин ёндириб
Қондира олмади севги меҳрини.
Сўйлади дарёдан келган оқимни,
Куну тун айланиб кезди соҳилни.
Шу келинчак тушса сув қувнаб
Тўлқин тўлқин қилар жанжални.
Айтди шунда Анахитанинг қизи:
«Борми юрагида севгининг изи?
Мен излаб келаман олис тоғлардан,
Не учун илимас ёримнинг юзи?»

¹ Чўлон — музхона.

Сув тулпорин миниб тинмай еламан,
Минг-минг йилки бир сен учун келаман.
Шу вафосиз одамзотнинг қизига
Кўнглинг кетиб юрганини биламан.

Сен билмайсан одамзотнинг кимлигин,
Ҳаддан зиёд маккорлиги, шумлигин.
Шу икки оёқли маҳлуқлар учун
Менга кўрсатасан кўнгил тунглигин.

Денгиз подшосининг ўғли сўйлади:
«Билмайман, бўйимни не ўт бойлади.
Совуқ кучоғимга қуёш киргандай
Юрагимни ўртаб, уйқу бермади.

Соҳилда термулар орзу-армоним,
Энди муз қотсамда совумас қоним,
Шарқда қадим-қадим иккита хотин
Бир эр билан тотув яшаган, жоним»

«Аҳ, шундайми ҳали? Қараб тур энди...»
Деб дарё гўзали ғазабга минди.
Ағдарилиб Чироқчининг қайиғи,
Узи омон қолиб, хотини ўлди.

Шу заҳоти сувга чўккан аёлни
Армонли кўк тўлқин қучоққа олди.
Кўз ёши-ла ювиб жонсиз танини
Терандаги боғи сари йўл солди.

Чироқчи дард чекиб, ҳасратда қолди,
Соҳилда ўт ёқиб, чорлади ёрни.
Айрилиқнинг қадди қамишдай синиб,
Ёш гўдаги билан иккитаси қолди.
Хўрланиб қиз жони дарё пирининг,
Жаҳлга алмашиб севги, меҳрини.

Кетиб борар сув тулпорин етаклаб
Денгиз ётар ичга тортиб қахрини.

3

Осмонда чарақлаб турарди офтоб,
Баҳра ол, дегандай оламга шу тоб.
Уч подшо учрашиб дарё бўйида,
Уч олтин косада чайқалди шароб.
Қонли шароб тўла уч сеҳрли жом,
Жаранглаб сас берди мрамор саройдан.
Бири кулди: «Ичар сув бошида турган,
Ота-бобо соз айтган, деб қарайман».
Иккинчиси айтди: «Дарё —хазина,
«Кўп ичдинг», деб сендан қилмаймиз гина.
Чўлларим бор менинг сувсираб ётган,
Гуллар ўстираман зинама-зина».
Учинчиси деди: «Тўғри айтасиз,
Сиз чўллар очганда
Турамизми биз?
Қумим бор тушига сув кирмаган,
Шу қумларга бизлар ҳам сув ҳайдаймиз».
Учови дер: «Бир отанинг ўғлимиз,
Маъқулласак биримизни барчамиз.
Ишимиз авж олар, қўлимиз баланд,
Юртда мартабали ҳамда каттамыз!!»
Уч олтин косада чайқалди шароб,
Дарё оқиб кетди чўлларга қараб.
Денгиз шум ўлимга маҳкум этилиб,
Олтин соҳил ерлар қолдилар қақраб.
Борган сари денгиз сув олар камроқ,
Араз қилган каби сув билан қирғоқ —
Ҳар кун узоқлашар бири-биридан,
Тўлқин оқ кўпикдан нақш олма.
Тўлқин оқ кўпикдан нақш солмас мутлоқ.

Қуриди қамишли, балиқли кўллар,
Эсди жазирама иссиқ шамоллар,
Тоза сувга увилдириқ¹ қўёлмай
Нобуд бўлди баҳра-балиқ, сувонлар.
Не катта балиқлар оғзи очилиб,
Улик сувда қаттиқ дардга чалиниб,
Оғир юки билан чўккан қайиқдай
Сув остига тушиб жон берди тиниб.
Турна саси уйғотмади кўкламни,
Қамишлар кўкармай синиб букланди.
Тошиб турган ризқ қозони сингандай,
Балиқчининг чексиз ери чекланди.
Ғар атрофин босди қизил шўралар,
Бақатутни кўк ўтларга ўралар,
Қурбақалар тинмай вақиллашади,
Улкан алиқ иси ҳарён таралар...

4

Улкан хўжалигин кўздан кечириб,
Океан, денгизларин айланиб юриб
Сеҳрли кемада бораркан ўтиб
Қудратли Посейдон — денгиз маъбуди..
Қулоғига кирди чўллар ортидан,
Олис-олислардан келган бир нидо.
Фарзанди тобушин таниди шу дам
Ва йўл олди унга бермоққа даво.
Ҳайрон қолди келиб кўргани зумда:
Иссиқ кун қизитган тилларанг қумда,
Кенг саҳрога салқин эпкин таратиб
Етар эди денгиз чайқалиб бунда.
Чўлларинг ҳужуми кор этмас эди,

¹ Уруғ.

Одамларга бериб ризқу насиба,
Устидан гармсел ел ўтмас эди.
Ҳеч қачон дилини оғритмас эди.
Ёвуз саратонда қўриқлаб ерин,
Экинлар, боғларни, турфа гулларни.
Водийларга пуркаб ҳаёт нафасин,
Чўлдан сақлар эди шунча элларни.
Бу ерда танибди дарё оқими,
Денгиз тарк этибди туққан соҳилин.
Сув тубида, битта қабр қошида
Кўрди бир сарғайган одам зотини.
Уғлимас, бир ғариб турарди гўё,
Қисматидан нола урарди гўё,
Қуёшга тик боққан мовий кўзлари
Чаноғида сўниб борарди гўё.
Айтди бош кўтариб:
«Хўш қол, отажон,
Сенинг қудратингдан фойда йўқ бу он.
Икқди мени бу айрилиқ офати,
Бу умидсиз ишқни қўймаслар омон».
Насихат қилади отаси унга:
«Бул инсоний офат маълумдир менга.
Юр, кетайлик олис океанларга,
Улганнинг изидан ўлмоқ йўқ деган».
Уғли дер:
«Ўртанган юрагим билан,
Қоламан бул жонсиз гўзалим билан.
Одамларга чексиз муҳаббатимни
Исботлайман бунда ажалим билан».
Уғлин кўтаролмай денгиз оллоси.
Яшил соқолига томиб кўз ёши,
Нордай қаддин букиб фарзанд доғида
Соҳилда ўтирди эгилиб боши.
Қучоқнинг ҳам ғариб чоғи бўлади,
Қора тунга ўқинч билан қаради.

Қўрқинчли жимжитлик
Фақат олисда
Чироқчининг ўти йилт-йилт ёнади.

Б

Денгиздан қирғоққа чиқиб саҳарда,
Ғазаб билан боқди дили озурда.
Тилла тожи кун нурида ялтираб,
Қудратли Посейдон минди қаҳрга.
Олиф ёғочидан Гефест соплаган
Уч тишли айрисин кўтариб шунда
Гуркираб чақирди Қора довулни,
Ғазаб ичра ёниб буюрди унга:
«Эй довул, қил менинг айтган ишимни,
Кўкка кўтарилиб, кўрсат кучингни.
Туз чангин тўзитаб учир ҳар томон,
Одамлар устига сочиб беомон.
Кайфу сафо қилиб ҳаддидан ошди,
Ёвузликнинг ёпиқ эшигин очди.
Юҳодай симириб денгиз, дарёни
Дунёни қуритмоқ бўлибди қасди.
Бу не бемаънилик, асорат замон,
Сувнинг ост-усуни бийлаган инсон.
Денгизни ифлослаб, мойлар оқишиб,
Ёмонлик ишларни ошқирди ҳаддан.
Сув остида, билмам, нелар портлатиб,
Неча бор кемамни ағдарди.
Ёвуз Зевс яратган қилвир бандалар
Мени жондан безор қилиб юборди.
Ёмонлик қайтарди яхшилиқларга,
Ғазабим йўллайман инсофсизларга.
Шундай ўч олинсин, тарих яралиб,
Инсон зоти лаънат айтсин буларга!..»
Қудратли фармонни эшитиб Довул,
Қора қанотларин кўтарди оғир.
Қум босган соҳилга чиқди денгиздан,

Қора қузғун пойлаб тургандай овин.
Аста қанот қоқиб уйғотди елни,
Увиллаб ёввойи шамоллар келди.
Туз ва қум сочилиб бошлади ўйин,
Катта бир фалокат бошланар энди.
Чанг-тўзон аралаш қиёмат бўлди,
Отизлар қулоғи қуш билан тўлди.
«Офат келаётир», дея изиллаб
Ёпларда кўкарган қамиш дод солди.
Қараган одамнинг кўзларин ёшлаб,
Экин ерларга қум хирмонин чошлаб,
Яшил водийларга, чаман боғларга
Қуюн кириб келди қуму туз бошлаб.
Гулистонга дўниб бутун атрофлар,
Оқин сувга тўлиб ариқлар — ёплар,
Яшнаб ётар эди хондай бепарво,
Турфа рангларида янгроқ хитоблар.
Халқ унда фаровон турмуш кечирар,
Турли экин экиб, боғлар ўстирар,
Чинорларнинг салқин сояларида
Ҳордиқ олиб оёқ ёзиб ўлтирар.
Меҳнат қилиб шинам шаҳарлар қурар,
Дарёларни бўғиб, чўлларга бурар,
Бойлик орқасидан қувиб баъзиси
Дунёни аждардай ютмоққа тайёр.
Довул босиб борди қум, туз совуриб,
Одамлар уйдан чиқди югуриб,
Аста-секин сўлди яшнаган гуллар
Экинлар тугади бандидан қуриб.
Юқорига чиқди ернинг заҳлари,
Қувради шафтоли, ўрик боғлари,
Унумдор тупроқли гўзал водийлар
Қум, туз тўзонига кўмилди бари.
Сувсиз боғ қайтадан кўриқ ер бўлар,
Сув келса чўллар ҳам файзга тўлар.

Аммо бир қарич туз босган далани
Қайси мард қайтадан экин ер қилар?
Деҳқон ер эколмай кўзин ёшлади,
Боғбонлар оҳ чекиб боғин ташлади.
Кутилмаган бу фалокат олдида
Илм ҳам, ақл ҳам бир тош босмади.
Тандир иссиғидай шазмоллар эди,
Оғочлар қуриди, булбуллар учди.
Йиғлашиб неча юз обод овуллар,
Ота юртин ташлаб саргардон кўчди.
Шаҳарлар кимсасиз, жимжит далалар,
Босиб кетди қорабароқ, шўралар,
Савдоси тарқаган бозорга ўхшаб
Эгасиз ҳувуллаб қолди қалъалар.
Ариқлар, зовурлар қумга тўлади,
Ҳар ёнга қум сочиб шамол қулади.
Қарға қўниб мовий сирли минорга,
Минг йил турган ёдгөрликлар қулади.
Эҳ, бунда бор эди қандайин даврон.
Ундан тушдай бўлиб қолди бир армон.
Табиат берганни инсон йўқотиб
Энди қай элларда кезади сарсон?!

6

Замонлар ортидан ўтди замонлар,
Келди янги авлод — янги инсонлар.
Улар биздай қўмочига қул тортиб,
Очкўзлик қилмасдан излайди самар.
Улар «фақат ўзим бўлайин», демас,
«Даврон келди, роҳат сурайин», демас.
«Ўзимнинг чўлларим сув ичса бўлди,
Денгизлар қуриса найлайин», демас.
Бир ўзи яшовчи элин ўйламас,
Бир ўзи чўмилар қўлин ўйламас.
Катта минбарлардан гамхўрлик сўйлаб,
Бир ўзининг баланд қўлин ўйламас.

Кўрди улар нелар бўлиб ўтганин,
 Чайқалган денгизнинг қуриб кетганин.
 Талон-гарож бўлиб дарё сувлари,
 Фойдасиз қумларга сингиб ётганин.
 Бир томонда сувнинг тошиб ётганин,
 Саришта қилолмай шошиб ётганин.
 «Бизга ҳам бер», десанг, қалтираб-қақшаб
 Тўғонга бағрини босиб ётганин.
 Улар деди: «Эй сен, ғалати замон!
 Юлдузга йўл солдинг донолигингдан.
 Аммо баъзан бошқа сўз билан ишинг.
 Жанжал тинмас оғзи олалигингдан.
 Атомларга солдинг илм сиртмоғин,
 Коинот сирини очди йўригинг.
 Бир қўл билан ҳаёт гулини экиб,
 Бир қўл билан сочдинг ажал уруғин!!!
 Деб улар денгизга бурди дарёни,
 Оқин сувдан кирди денгизинг жони.
 Водийларга қайта одамлар кўчиб,
 Янгидан гуллади булбул макони.
 Тирак бўлиб қолмас дунёга одам,
 Уч подшо ҳам бир кун ўтди оламда.
 Уч олтин косани ахтариб топиб,
 Янги авлод не деганин айтаман.
 «Ҳеч ҳукмдор шуҳрат ортидан қувиб,
 Бу олтин косадан ичмасин шароб.
 Дарё денгизидан айро тушмасин,
 Не иш қилса, инсоф билан ишласин.
 Ақл ва виждоннинг кўзига қараб...»
 Деб улар дарёдан сузиб баҳорда,
 Орол қучоғига боришиб бирга,
 Улоқтирди шу уч олтин косани
 Денгиз ўртасида энг теран ерга.

БУЛБУЛ УЯСИ

Ярадор қалбининг қошлари билан.
Қушлар дунёсига бахт келтиролган...

Г. Гейне

Чангалзорга қўнган булбул
Бир чумчуқча сонга кирмас...

Бердақ

I

Чангалзор гуллари нақадар кўркам
Ҳарир рўмол ёйиб кетгандек қизлар.
Бир қуш уясини кўриб қолганман
Шу тиканлар ичра қайсидир кезлар.

Кегайли соҳили кўзимнинг нури,
Туғилиб-улғайиб ўйнаган ерим!
Мажнунтол остида илҳом-ла масрур,
Тўнғич муҳаббатни кўйлаган ерим.

Онамнинг чехраси, овози ёдгор,
Қурдош дўстларим ҳам бари шу жойда
Не улкан йўллардан чекка бу диёр
Мени тортиб турар, бўлмаysin қайда.

Уша кун бораркан таниш сўқмоқдан
Қай қушнинг эшитдим зорлаган сасин,
Тез бурилиб борсам: зор бир полапон,
Ҳолин кўриб тинди жоним-нафасим.

Ини бузилган, тўзган хас-хашак,
Чумдиги тупроққа ботиб, бечора,
Юзтубан ётибди ўзи жонсарак..
Унга қўл узатдим тиканлар аро.

Қафтларимга олиб, суюб, иситиб,
Не тур қуш, билмадим турини, эсиз.
Чумчуқмас: қандайдир камёб зот эди,
Чиққан пўчоғи ҳам биргина, ёлғиз.

Шағалми, шамолми, нима бузса ҳам
Ут-ўлан, чўп йиғиб, уясин созлаб,
Гаранг полапонни эплаб, ўша дам
Уз жойига қўйдим силаб-эъзозлаб.

У гўё бешикка энди беланиб,
Боладек тамшанар эди, мен секин,
Овуртлаб сув ташиб бердим, қийналиб,
Қурт бердим, олмади ҳеч бирин лекин.

Энаси қаерда, нега келмайди,
Ё, шўрлик қурт излаб сарсонми экан?
Отасин сўрмай қўяйлик майли
(«Отанинг яхшиси язнадай!» деган)...

Ҳа, энди ишим бор чангалзор ёқда!
Гунчалари нозик, тиканлари ҳам..
Уша ошиёндан, ўша сўқмоқдан
Хабар олар бўлдим шундай дам-бадам.

Бир борсам, қаноти чиқиб палопон,
Талпиниб учарга талвос этарди.

Баъзан мен уяга яқинлашган он
Қандайдир қуш парлаб учиб кетарди.

Чумчуқ десам, ундан сал илғай эди,
Ухшамасди бирон кўрган қушимга.
Хатто ўйладим ҳам: чўл тўрғайдир,
Тожи кўринмасди лекин бошида..

2

Теракзор жой эди биз ўсган овул:
Урик ва шафтоли боғ ҳам бор эди.
Баҳорда, уларни қоплаган чоғ гул,
Кечалар булбуллар сайрашар эди.

Нозик гул ифори тутган тунларда
Ёлғиз кезар эдим боғларга чиқиб.
Усмир кўнглим тусаб аллакимларди,
Тинглардим булбуллар куйин интиқиб..

Бу ширин нағмани ташна ичаркан,
Улар маст фидойи сайраган чоқда,
Уқиб чиққан каби «Минг бир кеча»ни,
Сархуш қолиб кетар эдим овлоқда.

Ўзга оламлардан учиб келгандай,
Улар куйлашарди кўринмай кўзга.
Шакли шамойили билмасдим, қандай,
Аммо куй йўқ эди куйидан ўзга..

Лекин саратонда, ёз оловида,
Гойиб бўлардилар бирдан, ногаҳон..
Бир муаллим йигит бўлиб овулда
Сайрарди булбулдан ўзиб ўн чандон.

Гоҳо ҳаваскорлар билан сахнада,
Жонин киргизарди танбур-дўторнинг.
Ёки булбул бўлиб сайраворса-да
Қами бўлмас эди ул чеккан зорнинг.

Гоҳ биз — ялангоёқ «очиққан тўда»,
Қовун ўғирликка бориб полизга,
Булбул сайраб қолса: «Бу муаллим!» дсб,
Қоча кетар эдик зип бериб изга.

Муаллим йигитга дарё ортиннан
Чарос кўз келинчак — сулув ёр эди:
О, у қўшиқ айтса, унинг ўтиннан,
Юлдузлар тўпланиб, ой тўлар эди.

...Оҳ, шундоқ ҳаётга чанг солди Гитлер,
«Уруш!» «Уруш!» деган бир офат этди.
Овулни тўлдириб юрган йигитлар —
Бизнинг муаллим ҳам фронтга кетди.

Иккиқат келинчак зор йиғлар эди —
Дарё қирғоғида, кўзда дарё ёш:
«Йўлга ойдаи қараб кутаман энди —
Зулматни енгиб қайт мисоли қуёш».

Кегайлида элнинг ини бузилди..
Йигитлар кемага ўтирган замон
«Булбул» сайраганин ва Мускат ити
Сувга сакраганин эл эслар ҳамон.

Таноб таёғини тошириб бизга —
Табелчи акам ҳам жангга йўл олди.
Биргина аёллар қолди колхозда,
Мен ҳам ишга тушдим, ўқишим қолди..

3

Шу тухумни алқаб, ҳар шарпасидан
Бир илиқлик тўлиб сабр косасида,
Ўрик довчасидек заъфарон дили
Тўлғанарди меҳр шалоласида.

Қушнинг нияти пок, илхоси чиндир,
Ишончи бут, чунки бағри бутундир.
Туғилиш қонуни ҳукмин бажариб,
Жим самар кутгани шунинг учундир.

Шу тикан остига қуриб ошиён,
Не сўз, кўп қийналди, абгор хонумон.
Энди заҳмат унут, заҳарлар унут,
Кутади гоҳ хушёр, гоҳида бежон.

Гоҳо жуфти боқди уни чарх уриб,
Гоҳ тилин умидбахш куйларга буриб.
Ҳатто шу чангалзор бўлди мададкор,
Иссиқдан ё турли ёвлардан қўриб.

Тўғри, ногоҳ бир хавф келгандай бўлар,
Тунлар талвосли туш кўргандай бўлар,
Баъзан боғлар узра полапонини
Парвозга ўргатиб юргандай бўлар.

Тўғри, қўзғалишга баъзан ҳақи бор,
Кундузлар дим, туннинг ҳали заҳри бор.
Капалак шарпаси гоҳо уйғотар —
Шундан «қуш уйқуси» деган нақли бор.

Ҳа, курк босган қушлар сабри бир жаҳон,
Ранги хас-хашакдек бўлар заъфарон,
Мана холдор тухум ёрилиб букун,
Илк ёруғ дунёни кўрди полапон.

Онанинг шодликдан энди йўқ тинчи,
Отанинг чангалзор ери, таянчи,
Шохлар узра эркин-эпкин куйлайди —
Бор оламдан гўё сўраб суюнчи.

Бирни бошлаб бошқа гапга ўттимми,
 Қушни қўйиб, одамзодга ўттимми?!
 Ё қалбимда у сур йиллар қолдирган
 Сўқмоқларга сизни бошлаб кетдимми?

Бу йўлларнинг, айтсам, йўқдир адоғи,
 Бир ёқ пахта, бир ён жўхор бошоғи.
 Бу жойларда бир қийқим йўқ тегмаган
 Табелчининг манов қайқи таёғи.

Шўрлик хотин-қизлар тонгдан туради,
 Ҳали ўтоқ, ҳали кетмон уради.
 Ойнинг нури арпа ўриш учундир,
 Саҳар-шудринг йўнгиқчага юради.

Шулар ичра битта эркак эканман,
 Содда бола — дали эрмак эканман.
 Яхшиямки ўша пайтлар шумликсиз,
 Тоза хаёл, беғам юрак эканман.

Кунлар оғир меҳнат ичра ўтарди,
 Қамчи тушган отдай зада этарди.
 Уруш олис, ёт қайинлар умринмас,
 Бизларни-да ҳар кун ямлаб ютарди.

Женга-бийкач, дойи-жиян, ҳазил сўз,
 Кулки-овунч, бошқа гап йўқ, ичида, тўз...
 Қайтаётган қушлар сафи кўринса,
 Хабар бордай, эргашарди ҳар бир кўз...

Сигирларни қўшиб қўшга — молага,
 Чигит экар эдик сўнгги далага,
 Бирдан сирли безовталиқ бошланди —
 Жон кирди-ку барча амма-холага...

Уринишиб, мени қўймай яқинга,
Сал ўтмасдан овоз келди чақиндай:
«Ҳой табелчи, бор кампирга хабар бер,
Жўжа қутли бўлсин «булбул оқини»га!»

Не бўлганин энди англаб ниҳоят,
Отиз — туғуруқхона, хотинлар — доя,
Мен чопибман, ўғилми-қиз сўрамай,
Сўнг шуни-да кўп қилдилар киноя...

Ҳа, эсимда қайси йилнинг кузида,
«Оқсоқ» почта нақ даланинг ўзига
Келиб фронт газетасин кўрсатди.
Уқидим.

Ёш олди барча кўзига...

«Сайра, булбул!» дейилганди бошида.
Жанг бораркан,
Разведкачи экан бизнинг муаллим,
Хабар бериб ёвнинг ичи-тошидан.

Ўрмонда қуш овозига бериб зеб,
Душман тоза гофил қолиб, эсин еб,—
«Тил» тутаркан сержантимиз мард-ўктам,
Полкида ҳам ном олгандир «Булбул» деб.

Ҳамманинг ҳам нур кирганди ичига,
Қойил қолиб юртдошининг ишига.
Ёш келинчак газетани тўрт буклаб
Тугиб қўйди рўмолининг учига.

«Украина йўли йўл бўлдимикан,
Йўлинда тиканлар гул бўлдимикан?!
Уруш қилиб юрган бизнинг севар ёр,
Бизларни соғиниб сарғалдимикан...»

Шундой қўшиқ атаб олисда ёрга,
Пахта терарди у чекка қаторда.
Одамлар хирмонга кетган маҳали
Пахта тиқишдим бориб, қанорга.

«Уч йил бурун,— дерди. Худди шу чоғда
Кўп ёшлар кўриқдан ўтди пойтахтда.
Мен қўшиқ айтганман, ул дутор чертиб,
Москвада Горький номли бир боғда.

Ушанда ногаҳон зўр ёмғир қуйиб,
Йиқилиб тушгандим, у мени суйиб,
Турғазиб қўйганди, костюм ёпганди,
Шундоқ бир-бирова биз меҳр туйдик.

Шунда мақтаганди менга овулин,
Шунда тутган эди куй тўла дилин...»
Меҳримни қўзғатиб ўзига, шундай,
Ишқин сўйлаб берди менга ёш келин.

Қуруқ хасга гўё учқун тушгандай,
Ёш юракда шўх булоқлар жўшгандай,
Кўзим тушди бўйнидаги дур терга
Куз ҳавоси бўлди ифор қўшгандай.

Пинҳон боқдим ҳолли юзга бурилиб,
Дами дамга, кўзи кўзга урилиб.
Ўзи сезмай не ўт солди дилимга,
Кетолмадим энди изга бурилиб.

Сўзлари кирарди сизиб жонгача,
Қисниб ўлдим-ов, сулув янгача.
Қошинда қолмоққа мен рози эдим,
Пахта қанорлашиб токи тонггача...

Қайтиб келмасин ҳеч у кунлар энди,
Меҳнатнинг зўридан не беллар синди.
Неча қариларнинг, неча ёшларнинг
Қўллари кўракдан тонгларда тинди.

Бригадир оға — бақироқ, зада,
Кечаси кўзимиз ҳар деразада:
Кўсак чувиб элнинг жони қолмасди
Битта чигит қолмагунча ғўзада.

Кузнинг қора туни, мана, тунд ёғин —
Киприк — елим, тош босгандай қовоғим.
Бирпас уйқу учун жоним берардим...
Тўхта, таниш дераза-ку буёғи!

Ана, ичда ёнар шуттик — кўр чироқ.
Учоқда қўр, уч-тўрт одам ним мудроқ...
Чолу кампир қўли — чигит толаси...
Она кўксин сўрар жонли қўғирчоқ...

Кўрдимикан ташқаридан юзимни,
Деразага бирдан тикди кўзини...
Қизчасини кўкрагидан узиб тез,
Разм солди ҳар ёғига ўзининг.

Ҳа, уятдир ёт ойнакка боқишлик,
Лекин нетай, кўнгил иши чопишлик.
Ухлаб қобман деразага бош қўйиб,
Туш кўрибман: ҳар бир сўзи ёқишлик...

Бир оздан сўнг бош кўтардим ойнадан,
Биров келиб уйғотган деб ўйламанг,
Мускат экан оёғимга суйкалган,
Шул ҳовлининг итидан ҳам айланай...

Қайси куни идорада туш пайти,
 Эл йигилиб, гангур-гангур кўлайди.
 Райкомнинг сур, бир қўли йўқ вакили
 Элга қараб қатъий, вазмин сўз айтди.

Фронтларда аҳвол мушкул бўлибди,
 Ҳимояга бор эл машғул бўлибди.
 Бу овулдан борган барча йигитлар
 Душманни хўб уриб, машҳур бўлибди.

«Душман бугун жонталашиб, қонсираб,
 Келиб қобди Москванинг устига...
 Қорақалпоқнинг ўз танк колоннасини
 Тузиб, йўллаш зарур ёвнинг қасдига.

Бу хусусда радио ҳам гапирди,
 Биз қутлаймиз элнинг бундай тадбирин.
 Бу хусусда қани, кимда не гап бор,
 Қандай ҳисса қўшоласиз ҳар биринг?»

Жавобан бир кекса деҳқон олди гап:
 «Ҳаммадан ҳам шу бир истак, шу талаб...
 Иккинчимиз кетди кеча урушга...
 Мана, кампир. Келдик сигир етаклаб...»

Шундай деб у кўз ёшини яширди,
 Бу кўпларнинг юрагини тоширди.
 Ҳа, бор одам ёвга нафрат ёғдириб,
 Топганини шу иш учун топширди.

Ким келтирди йиллаб йиққан пулини,
 Ким рўзғордан қирқиб, боққан молини.
 Кимдир берди қимматбаҳо ёдгорин.
 Хуллас, ҳар ким қўшди билиб ҳолини.

Онам билан биз ҳам солиб таёқни,
Олиб келиб қўшдик қизил бузоқни.
Гитлер деган итни қарғаб кампирлар,
Пигладилар, эслаб ҳар бир зурёдни.

Не танг халқнинг онги, иродасига,
Ҳамма келди колхоз идорасига!
Қайнонаси билан, ана, изма-из,
Келинчак ҳам кирар эл орасига.

Қудратингдан! Бу не? Бор-йўқ дунёси!
Кун нурида порлаб кетди зиёси:
Кўп-кўп тилла тошлар, бешмат, кашталар,
Бувисининг, хуллас, қолган мероси!

Келин, ана, узук ечар бармоқдан,
Тушар ялт-ялт исирға ҳам қулоқдан.
Бу боридан кечган ёш паризодга
Одамлар жим қарашарди ҳарёқдан.

Сўнг атрофга боқди сирли ва маъсум,
Чеҳрасида қайғу, нурли табассум.
Қайнонанинг изидан сўнг жим кетди,
Кўзга олиб кўлнинг тундаги расмин.

6

Ҳа, баъзан бўзариб отган тонгман мен,
Сафарлар ҳоритган бир инсонман мен.

Гоҳ дейман тушиб боқ даврон отиндан,
Четда қолма ҳақнинг иноятиндан.
Қара, бу кенг дунё — нақ қуш уяси,
Сўйла бу ҳужранинг ҳикоятидан...

Бу баҳор тунининг дағдағаси не:
Аввал довул, энди сел ёғаси не?!

Не истар бу осмон — бу тешик ўтов,
Бир қуш ожиз узра қаҳқаҳаси не?

Тақдирдан бир савдо бўлар, сезди у,
Жўжасини қучди — бағирда қўрқув.
Бовланди, товланди, кўҳна дунёнинг
Митти жонга қандай қасди бор, ёҳу.

Яшин чақнаганда кўрди қўш олов,
Бири кўкда, бири — ерда беаёв:
Илон ҳамла қилар эди инига!
Қўша жон қолдилар карахт ва дирдов.

Шу пайт: не каромат, яна не шикан,
Илонга бир кирпич ёпишиб чечан,
Бошидан тишлабоқ ерга даст урди,
Илонни айлади ялпоқ бир кучан.

Демак қуш инида шундоқ можаро..
Эрталаб мен кўрмай ўтсам мабодо,
Шундоқ ҳам бу сийрак оркестр—дунё
Битта сайроқидан бўларкан жудо..

7

Теримдан минг баттар ишлар бор ҳали:
Оғир қазувларнинг келади гали.
Кеч кузда совуқда уни қазувдан
Отга мингаштириб қайтганман, дали.

Ҳа, кузнинг совуғи гўё қиш эди,
Устим юпқа эди — титроқ қуш эдим.
Аммо шодмон эдим, Бойчиборимга
Барчинни миндирган Алпомиш эдим.

Бир нишабда тўхтаб, ёқиб зўр олов,
Нон иситиб едик — егандай палов.

Сўнг аста ёқамни тузатиб қўйди у:
«Музламасанг бўлди, табелчи бол-ов!»

Худди шу дам, бизни пойлаб ётганми,—
От солиб кеб қолди овулотқўми.

Келинга дам урди эгар устидан:
«Овлоқда топишиб юрганинг шуми?!»

Ғазабдан жипиллар ёғ босган кўзи,
(Энди шундайларнинг келганди кези:
Мард йигитлар жангда, булар дастидан
Безор эди элнинг беваси, қизи.)

Еш келинчак аввал шошиб, алвираб,
Сўнг ўзини тутди, титраб, қалтираб,
Оҳиста силади қизил шарфимни,
Хўрлиги келса-да, сир бермай қараб.

Эл оғаси отда рост тутиб бўйнини,
Яширмоқ истарди ифлос ўйини,
Ёнбош туриб отда, дам урар экан,
Бир отиб ҳам олди у носвойини.

— Ҳа, тойни ўргатсанг, минишга яхши!
Қовун пишиб ётар — лекин йўқ соқчи..
— Аммо бу қовунни шақал егунча
Болалар егани — кўнгилнинг нақши..

— Бошин айлантириб боланинг шўрлик,
Қоракўз, шу ишинг эмасми ғарлик..
— Сендай оқсоқоллар боис биз каби
Беваларга қилар бу олам торлик..

Бу сўзлар кўп оғир эди, оқсоқол,
Билди ва шубҳасиз олди кўп малол.
Овул узоқ эди, йигитлар ҳам йўқ —
Бизга куч ишлатса бўлар бемалол..

Бу ҳолга чидамим етмади туриб,
«Нима керак сенга?!» Бордим дам уриб.
«Уйини бузма сен фронтовикнинг!»
Отига қоқдирди қамчи ҳам уриб.

«Вой, қонхўр!» деб шунда, чидолмай келин,
Тўсди-ку қутурган бошлиқнинг йўлини.
Ҳа, айёр эмасми, от устиданоқ,
Упмоқ бўлди уни қучоқлаб белини.

Менинг нақ ўз эрким топталган эди:
Бир кесак отгандим, отига тегди!
Кўкёл ҳуркиб кетиб, тўнг ерга гуппа —
Йиқилди элатнинг хомсемиз «беги»...

8

Болалик ўйлари олиб ҳушимни,
Унутдим, илк бошлаб қўйган ишимни:
Қани, энди тезроқ бориб кўрайин,
Чангалзорда қолган ночор қушимни.

Ташвишларга тўла олам бу олам,
Ҳар юракка уя қурган бирор ғам.
Очиқ ёбондаги бир қушча надир,—
Уз уйида хавфдан озодмас одам.

Бир куни кечқурун осмон хомуш
Дувалай қўзғалди қайириб қамиш.
Гуллаган ўриклар сел-дўлда қолди,
«Сайғоқ болалаши» шу бўлар эмиш!

Бир таҳлика сезиб кўнглим, тўлганиб,
Чангалзорга юрдим тонгда уйғониб.
Қушни жонсиз кўрдим, ўз уясида
Ётарди бир ёнга беҳол суяниб.

Чумчуқдан сал катта, мўъжаз парли жон,
Ажалга қарши жанг қилиб беомон.
Қаноти муз боғлаб, балки, учолмай,
Буюрмабди ўзи қурган ошиён...

Аста оларканман уни қўлимга,
Чий-чий этган жўжа тушди кўзимга.
Билдим: шуни асраб совуқ ажалдан,
Она рози бўпти ўзи ўлимга!

Во ажаб мунчалар фидойи қуш бу,
Қайдан, қайдан унда бу азиз туйғу?!
У-бу тутдим етим бу полапонга,
Қўлларим тирналиб, тўшадим «парқув»...

Ҳали ҳам билмасдим, не қуш эди бул,
Кўзимга ёш келди, йиғлади кўнгил
Ва шу дам аёз тонг бағрлни ёриб,
Сайради шу яқин ерда бир булбул.

9

Ярим тунда тинди арпа ўроғи,
Бўйлаб қайттим Орқаш кўлнинг қирғоғин.
Оvloқ йўлми ёки тунми, ваҳмдан
Хурка-қўрқа босар эдим оёғим.

Янги ҳилол ёз тунининг посбони,
Хурккан ўрдак учди бузиб дунёни...
Ногоҳ бу не? Қўл бўйида не кўрдим —
Сочин ёйиб жим йиғловчи рўёни...

Бола қалбим чумчуқ каби патирлаб,
Қамиш ёриб боқдим неча топқирлаб.
Орқаш кўлда сув париси бор деган
Энамнинг ҳам ваҳм гапин хотирлаб.

Ҳа, интилган кўнгил сира қайрилмас,
Хаёлимдан «Ким?» деган ўй аримас.
Ундай-мундай боқиб қамниш оралаб,
Билдим: у ҳеч фариштамас, паримас.

Соч таровчи ким ой сочган зиёда?
Мен учун у минг паридан зиёда!
Узоқ пайти ботир, яқиндан ҳуркак,
Илк севги, пок севги, бор бўл дунёда!

Қўрқиб кетмасин-да кўнглимнинг ойн,
Бардам юриб кетдим бошлаб ҳиргойи.
Аввал у бир лаҳза қотиб қолди-да,
Сўнг чопди мен томон қучоғин ёйиб...

Худди кутган каби қошимга мени,
Худди кўтаргудай бошига мени,
«Жоним» деб қучоқлаб, йиғлаб минг ўпиб,
Тўйдирди кўзининг ёшига мени.

Оппоқ билаклари бўйнимни топди,
Тундан ҳам қора соч юзимни ёпди.
Олов бўсаларга тўлди кўзларим,
Юзларим титраган сийнага ботди...

Ой ҳам кўлга тушган эди яланғоч,
Изимдан инса деб бу маст икки ёш.
Сутнингми-гулнингми иси гупириб,
Юрагим ҳаприқиб, айлантирди бош.

Унгми бу ёки туш, билинмай кўзга,
Айланмасди тилим бирон-бир сўзга.
Илк муҳаббат ганжин қалбим тусарди,—
Ёш шунқор чиққанди илк бор парвозга...

Мен — ҳали ёзувсиз қоғоз, оқ эдим,
Бир бегуноҳ йигит эдим, пок эдим.

Олов қучоғидан ҳозир чиқолсам,
Оёқларин унинг қучажак эдим.

Беш ойларча бурун келиб қора хат,
Бу тинч кўнгил уйин этмиш харобат.
Бузулди беозор қушнинг ошёни,
Йигирма ёшида у бева, бебахт..

Арпа ўроғидан қайтаркан ўзи,
Янграбди қайдандир булбул овози.
Ёрим деб, овозин эслаб, чақириб,
Чопибди тирналиб, воҳ, юзи-кўзи.

Айтмаса-да билдим, бу иш не чоғлик:
Уша овулотқўм заҳар сиеҳлик,
Уни қамишзорда тутиб олибди!
Кўйлақлар йиртилган, оҳ, кўнгил доғлик..

Ёқасин тутамлаб, хўрсиниб-озиб,
Титраб, юзларига юзимни босиб,
Мени суянч билиб ўтирар эди.
Ҳар сўзим балки сал кўнглини ёзиб.

Оҳ, бу болаликнинг мунгли бир туши.
Оҳ, ул илк учрашув — кўнгил равиши..
Ҳамон қулоғимда, неvara боққан
Қайнонасин «Келин!» деган товуши..

У кетди. Мен қолдим кўлнинг бўйида,
Гўё сув парисин изми кўйида.
Шодлик чашмасидан қатра тотгандек,
Зўр қудрат олганди мени кўйига.

На тун, на зулматдан қўрқар эдим мен.
Олам шу биргина шодлик билан тенг,
Мен учун мунгли бир куй бўлиб қолди:
«Ошиқсан, ошиқсан. Севиб қолдинг сен...»

Ҳа, бирдан ўзгарди қаршимда олам,
Уруш тугаган гўё, битган ғам!
Булбуллар сайрарди бола кўнглимда,
Учирма бўлганди илк шеърларим ҳам...

* * *

Кўп ўтмай, овулдан у бўлди ғойиб.
Ҳар ким ҳар не деди, ўйлаб бир айб.
Менга ҳам тегишиб юрди хотинлар:
«Табелчи бола ҳам қолди мунғайиб...»

Ростдан ҳам бир азоб бўлди-да бу иш,
Мени эзар эди ширин бир ташвиш.
Тушингда сўйлайсан деб эди онам,
Шеърга тўлар эди дафтарлар ҳар кеч.

Ҳар кун келар эдим Орқаш кўлга ҳам.
Куйлар-куйлар эдим ғамгин ва пурғам.
(Ҳатто шу кунгача довул ул пайтлар
Эсимга тушади менинг дамо-дам.)

Онам келди бир кун ўша қирғоққа.
Боқдим қамиш орасидан шу ёққа:
Чўкка тушиб бир шам ёқди, шундан сўнг
Айтган уч-тўрт гапи кирди қулоққа:

«Сув париси, сув бекаси, қулоқ сол,
Раҳминг келсин, мен ҳам сендай бир аёл.
Кўрганимни ҳеч кимсага айтмайман.
Нима қилсанг мана менга қила қол.

Эсингдами, ҳу ёш келин эканман,
Сув олишга бу ерга келганман.

Ойдин тунлар сувга қараб ўлтириб,
Олтин тароқ билан сочим ўрганман.

Ишон, сенга сақламайман аламни,
Сен чўмилсанг, кўрсатмайман қорамни.
Мана олтин аравагим берайин,
Фақат тунлар чорламагин боламни!

Каттам, жангда ахир, йўқдир хабари,
Тушларимда фақат келар сарсари.
Қулинг бўлай, сенга жоним садаға,
Кичкинамга фақат тегма, жон пари!»

Шундай деб у, билдим, кўзин ёшлади.
Аравагин чўлпа сувга ташлади.
Шундан кейин ҳар кун кўлга келишни
Аста-аста мен ҳам қўя бошладим.

Ҳа, узилди менинг дилим пораси.
Обкетибди уни келиб отаси.
Незарасин олиб қолиб ўзига,
Жавоб, дебди, унга қайин онаси.

Шу-шу, издан чиққан эди юрак ҳам,
Катта бўлиб қолдим бирдап, эртадан:
Кўкрагимга бир сирли қуш ин қуриб,
Сўйлар бўлди сирли ширин эртақлар.

Тавба, одамзоднинг қизиқда феъли,
Жонгами пайванддир миллати, эли.
Тақдир қаёқларга уни отмасин,
Юрагидан кетмас туғилган ери.

Шу шоир деганинг тагин ажаброқ:
Сал гапга эрийди гўё сариёғ.

Қутсизгина ерин жаннат деб мақтар,
Чумчуги булбулдир, гулдир ҳам янтоқ.

Гоҳо бир туп толи — ўзга бир дунё,
Сўз қотган ҳар бир чол бамисли доно.
Огир уруш йиллар кечган умр ҳам
Унга бугун гўё тенгсиз кимиё.

...Қалам жонга тегди тун бўйи ёзиб.
О, овул тонглари — жонима озиқ...
Ташқарига чиқдим чорлаб, бир сирлар
Юрак ҳам туймоқда баҳорнинг созин...

Айни чигит экиш қизғин паллалар,
Гўё йўл-йўл чизиқ дафтар — далалар...
Пайкалда одам кам, техника ишлар,
Бригадир хуноб «ҳосил» чамалаб.

Унда-мунда уйлар пахса деворли,
Томлари — антенна тортилган, «торли».
Яйловлар, боғлар йўқ,
Моллар бойловда,
Қирларнинг бети оқ, гўёки қорли.

Тўғри, турғун яшар элнинг кўплари,
Йўқмас кўлик-мўлик, пул-мул гаплари.
Топиш-тутиш бору орадан лекин
Кўтарилган гўё инсоф каптари...

Клуб, ҳаммом қайда, қоғозда қолган,
Не қурса бошлиқлар ўзига олган.
Ишдан қўли совиб қолган кўпларнинг
Қўшилишиб кетган рост ила ёлғон.

Ана уч тўрт аёл, бошқа одам йўқ,
Фермага ўтишар жимжит, не йўриқ?..

Бир янграса қани қулоқда ўша
«Ҳов табелчи бола» деган чақириқ.

Қишлоқ муаллимин излади кўзим —
Обрўли озода, бек туган ўзин!
Йўқ, бугун уларнинг бари далада —
Бригадир юрар олайтиб кўзин.

Овул овлоқ эди, сушт, аранг эди,
Фақат қалдирғочлар сержаранг эди:
Симлар нотасида қора нуқталар —
Бастакори баҳор, зўр оҳанг эди.

Аммо бедазорда ўктам куйлаган,
Беданалар қани, қотил ким экан?
Балли, олачопон ҳинд элчисидек,
Ҳўпапиш қуш ўлмаё юрибди ҳамон.

Шамол нам тупроқни қуритиб зумда,
Тўзон кўтарилди ёп-ёруғ кунда.
Шошмай учиб юрар бир ёлғиз чой қуш,
Кўна рошлар ва ўша чангал устинда.

У ерда бир яқин кимим қолгандай,
Бормасам кўнглига оғир олгандай,
Таниш чангалзорга бордим суқсиниб,
Ушал қуш йўлимга кўзин солгандай.

Қийналиб тирналиб, бориб қарасам,
Ул қуш йўқ! Не учун бузилди қасам!
Шу бўш уя каби бўш қолди қалбим,
Ув, адашган нордек қани бўзласам...

Ўзимни юпатдим яна шу онда,
Балки қанот бойлаб кеча азонда,
Ўзга бир юртларга учиб кетгандир,
Тинч сайраб юргандир бўлак бўстонда.

Ва қайрилдим ҳув, уч кекса тол ёққа,
 Бир пайтлари мактабимиз бор ёққа.
 Муаллимнинг уйи ҳам шу ўртада —
 Орқаш кўлдан хиёлгина нарёқда.

Бу жойларга энди экин тушибди,
 Ёб бўйларин кўм-кўк қамиш қучибди.
 Ул сўқмоқлар қани — олис хотира,
 Қўл ҳам чўкиб, файзи қути учибди.

Ул болалик даврон тушди ёдимга,
 Ул ошиқлик — армон тушди ёдимга.
 Сув парисин бор деб ўйлаб ялинган,
 Онам, дили гирён тушди ёдимга.

Илк муҳаббат — ўша мунис оҳу ҳам
 Кўз олдимдан ўтди — тўлиб кўзда нам...
 Бир «Жигули» ёнгинамда тўхтади
 Хаёлимни бирдан бўлиб ушбу дам.

Хонатласи «тулпори»дай қирмизи,
 Туша келди замонанинг ҳур қизи.
 Хаёлимда яна давом этгандай
 Ул болалик, туш, муҳаббат юлдузи...

Гўзалликнинг ушбу байрамига боқ;
 Юришига қара, қадамига боқ!
 Шу қиз туғилганда «Суюнчи!» дея
 Мен-ку чопган! Вақтнинг илдамига боқ...

Эсимда қўғирчоқ ўйнаганлари,
 Бувиси ўлганда қийналганлари.
 Бир каникул келсам, мендан сўроқлаб,
 «Опам», деб гап сўраб, ўйлаганлари.

Ой ўтди, йил ўтди ўз гали билан.
Бир кеч, овозининг сайқали билан
Ром этганди шу қиз бутун шаҳарни,
Барча тинглаганди жон дили билан.

Мана очиларкан зарпарда вазмин,
Бу — севги уйғонган, юракка тазмин.
Бу бир орзу эди: гўё кўргандик
Булут ёриб чиққан тўлин ой расмин.

Булоқлар шивири — унинг сўзлари,
Тун чайинган кўлдир қора кўзлари.
Бахмал юмшоқ, кумуш жаранг не ун бу,
Мажнунтол эгилса арзир излари.

Кўзим саҳнадаю кўнглим олисда,
Ул қайғу, ул қувонч — барчаси эсда.
Бежизмас, «Асилдан асил туғилар»,
Нақадар ўхшашлик она ва қизда!

Концертдан сўнг саҳна ортидан топиб,
Суйдим, манглайдан оҳиста ўлиб.
Шунда онасининг сўнгги ҳаётин
Айтиб берган эди менга энтикиб.

Дарёнинг ортинда кимгадир, ахир
Турмушга чиқибди яна, оҳ тақдир.
Бир қиз, бир ўғил ҳам бўлибди яна,
Овулга ҳам келибди икки-уч топқир.

Деди: «Ўғлин кута, бувим ҳам ўтди,
Менга эса тирик етимлик етди.
Онам олиб кетди мени уйига,
Мактаб йилларим ҳам шу ерда ўтди.

Менга қўшиқ — нурли қисмат бор экан,
Консерватория пойидор экан.
Турмушга ҳам чиқдим, ўғлим, қизим бор.
Куёвим созанда — бахтим ёр экан...»

Машинадан тушгач, ҳар одимида
Шу гаплар кечдилар бир-бир ёдимдан.
Келиб, ҳаё билан, эҳтиром билан,
«Оға» деб, сийлади, алқаб отимни.

Ва шу кеч қирғоқда биз яна бир бор
Ул азиз кунларни эсладик такрор.
Ногоҳ бу қора кўз синглим, оҳ, мени
Бир ғалати гапдан этди хабардор...

12

Деди: «Шоир оға, эшит, меҳрибон,
Бир аччиқ савдони этайин аён.
Бундайин макрни энг қув одам ҳам
Умри бўйи ўйлаб топиши гумон.

Уруш битганига қирқ йил ҳам бўлди.
Қанча умид гуллаб, қанчаси сўлди.
«Қорахат олса-да қанча оналар,
Қирқ йил умид кўзи йўлләрда қолди.

«Мени ёлғиз ташлаб ўлиб кўр!» деб мен,
Бувимга суйкалсам, у ўй суриб денг,
«Отанг тирик сенинг! Тирик!» дер эди,
Сўнг билдирмай кўзга суртар эди энг.

Иримчи эмасмиз икков ҳам гарчи,
Бувимга ишониш — менга дил бурчи!
Сезаман, оналар қалбида бордир
Бир сирли донишманд, сирли хабарчи..

Бўлган гап бу,
 лекин сизмас ақлга,
Ухшайди қандайдир эртақ нақлга,
Улкан бир ғалаён кирди ногаҳон
Бу ҳолий кўнглимга — сокин соҳилга...

Яқинда хат олдим бир молдавандан,
«Отанг тирик!» дебди ростми-ёлғондан.
Нечуклигин айтиб, онамни сўраб,
Хат кутамиз, дебди, сизлар томондан.

Узи ҳам инвалид эканин айтган,
Иков хат олишиб туришин айтган.
Йўл узоқ бўлса-да уни яқинда
Узи бориб кўриб келганин айтган.

«Унинг тақдирида гард йўқ артишга,
У лойиқ ҳар қандай эъзоз, олқишга!
Лекин бу урушнинг кирдикорларин
Айтишга тил бормас, қизим, айтишга...»

Энг хавfli разведка, қийин тадбирда
Ёзибди ҳар доим бўлганин бирга.
Бир гал яраланиб қолиб кетганин
Қалин қор остида бўронда, қирда.

Отасин хатлари унда эмиш жам,
Бултур олган Шухрат орденлари ҳам!
Тирик эканлигин қариндошларга
Айтмасман деб унга ичирган қасам!

Шу яқинда кўрса, аҳволи ёмон,
Мард дилни енгибди охир бу ҳижрон.
Бу хатни ёзибди ваҳмга тушиб,
Ваъдамни бир буздим, дебди, сингилжон.

Кўрмаган отамнинг дардидан воқиф —
Тирик деган сўзлар исчук хуш ёқиб,
Бу гапни онамга еткизсам тездан,
У жим қолди учар қушларга боқиб...»

13

Бу дostonга илк бор чекаркан хома,
Қуш уяси эди бунга баҳона.
Энди қайғим йўқдир ул ошиёндан,
Унда тирик жон йўқ — ҳувлаган хона.

Не балолар кўрмас Замин ўғлони,
Вайроналарнинг йўқ ҳисоби-сонни.
Уруш ғам солмаган бир хонадон йўқ,
Дейсан, унутилар ғами ҳижрони.

Бу офат, бу савдо унут бўлмас, йўқ,
Яралар тубидан огриқ сўнмас, йўқ.
Минг бало кўрса ҳам одам,
бир қушнинг
Уяси бузилса тағин, кўнмас, йўқ.

* * *

Бу диёр на кўркам, хаёлни безар:
Ўрмонлар поёнсиз кенгликда кезар.
Қайинлар елканин ёяр шамоллар,
Қарағайлар учи осмонда сузар.

Ўрмондан кейин йўл чиқиб ўтлоққа,
Ҳамроҳ кета берар сокин ирмоққа.
Ёнбошда қабристон — абадиятни
Нақ хочлар, юлдузлар тўхтатган таққа...

Тонг ҳавосни салқин ёмгир силайди.
Бир рутубат ич-ичингни тиглайди.
Ана, янги тушган қабр бошинда
Икки аёл мунглаб тортиб йиғлайди.

Қайси олис юртдан бу икки ҳамроҳ,
Бири ёши катта — азобли нигоҳ?
Тўхтанг, ҳув Орқаш кўл бўйи... Уша-ку...
Йўқ, бунда у гапни эсламак гуноҳ...

Йиғлайди қабрни кўз ёши ювиб,
Йиғлайди нам ерга бошини уриб.
Қирқ йиллик мўмиё — муҳаббат доғи
Гўё эрир бунда қўрғошин бўлиб.

Ёшроғи: «Отажон, кўролмадим,— деб,
Бўзлайди, эркалаб-тўёлмадим», деб.
...Мен ҳам ўкинаман — шеърда буларнинг
Ҳасратин ўрнига қўёлмадим деб...

Ахир она-бола қанча йўл ошиб,
Не-не вокзаллару жойлар алмашиб,
Етиб келишганда, мезбон нечундир
Кўрингиси келмас,
узлатга қочиб...

Врач булар билан бирга ҳам еди:
«У ажойиб гўзал бир одам эди.
Яхши иш қилибсиз кўришга келиб,
Бундай бўлишини ким кутган эди.

Телеграммангиз келгани замон,
Кўрсатдик, қувонди у ғариб инсон.
Ҳатто булбул бўлиб сайраб юборди...
Бироқ тонгда кўрсак, ётибди бежон...

Мана хужжатлари, орден-медаллар,
Ую-ёдингизга бўлсин малҳамлар.»
Бир сариқ сурат ҳам бор бўлиб бунда,
Эсга тушди ўшал интиқ маҳаллар...

Вақт иши-да, сарғиш эди сурат ҳам,
Келин-куёв. Полиз. Орзу мустаҳкам.
Меҳр, ёшлик сувин тарарлар ерга...
Ёнларида турар содиқ Мускат ҳам...

Сўнг доктор бир магнитофон чиқарди,
Овозини баланд қўйди, жим қолди.
«Хуш қол энди, севар ёрим» қўшиғи
Тор хонани икки бўлиб юборди.

Изидан, оҳ, шеърлар ўқилиб кетди,
Кўнгиллар ўкради, сўкилиб кетди.
Ярали юракнинг армонларидан
Сабр косалари тўкилиб кетди.

УНИНГ ШЕЪРЛАРИДАН

Ёб бўйларин тўлдириб,
Сутли ўт гуллаганда,
Бўшат улоқларингни,
Қарайин, онам менинг.
Кегайлининг бўйинда
Чангаллар гуллаганда,
Ишқингда булбул бўлиб
Сайрайин, ёрим менинг.

* * *

Тор окопга ёмғир суви тўлганинда,
Уйда ёққан ўтинг иссиқ берар, она.
Олд сафларда мен бўронда қолганимда,
Шинелимни таниш қўлинг силар, она.

* * *

Улли йўлдан отлар борар,
Елга шамол урар шона.
Тизгини бўш тўриқ отга
Сен йиғлайсан қараб, она.

«Тўрт тўёгин оқ кўксимга
Боссам» дейсан, ёрим менинг.
Мардона бўл, қўй ўксима,
Ёрим менинг.

Кўнгил боғингда, тўй қилиб,
Сочинг тугунин ёйдириб,
Ташна кўзингни тўйдириб,
Суймадим сени ёрим.

Шимолдан шиддатли шамоллар эсганди,
Сени тушда кўриб жоним сесканди.
Тун чўккан кўл эди гўё кўзларинг,
Сен эса не мендан бургандинг юзларинг,
Ёрим менинг?!

* * *

Тақдирида борлар қайтдилар элга,
Қушлар қайтиб келиб қўнгандай кўлга.
Мен қаноти синган бир ғозман ёлғиз,
Кўзимни кўкларга тикаман ҳолсиз..

* * *

Оқшомлар оқ бешик суяган онам,
Тунлар уйқудан тўрт уйғонган онам.
Мени кутиб бағринг кабоб эттингми,
Йўлларимга қарай-қарай кеттингми?!

Оқ билагинг суянчим, ёрим,
Оқ ёстиқда ёш томчи, ёрим,
Тул қолдингми «қорахат» олиб,
Оқ юзингга чангалинг солиб?

* * *

Тоғ бошидан булут оғса,
Тубанда сел гужгон бўлар.
Эл бошига офат ёғса,
Эр кўкраги қалқон бўлар.
Ўт ичида қолса ватан,
Йигитларнинг ярасидан,
Оппоқ қорга қирмизи қондан
Алвон бўлар, алвон бўлар.

* * *

Қорли қирга чиқамиз биз икковимиз,
Биламан бароридан келар овимиз.
Шинелимдан торга қол, Мускат вафодор,
Тўғриси қимирлашга йўқдир ҳолимиз.

* * *

Икковимиз эккандик ер,
Қовун пишди, ёрай, ёрим.
Кулиб ўйнаб тушимга кир,
Тўйиб-тўйиб қарай, ёрим.

* * *

Эр йигитга шалвираб
Иёгламоқ уят, она.
Оппоқ рўмолгинангнинг
Бир учин узат, она.

Оёқларим бўлганда эди,
Елдай елиб борар эдим, онам менинг.
Агарда қўлларим бўлганда эди,
Сочларингни силар эдим, ёрим, сенинг...

14

Тонгда қайтарканман овулдан уйга,
Ўтдим яна ўша сўқмоқли кўйга.
Сира ухламадим — банд эди қалбим
Бу аччиқ қисматга, бу мунгли куйга.

Бу — оддий қўшиқмас, бу юрак қони,
Бу — оддий бир жоннинг тоғдай армони.
Бу — уруш аталган тенгсиз офатга
Нафрат ўқиб ўтган инсон виждони.

Бу этик ечмасдан қон кечишлардир.
Бу сувлақ ешмасдан сув ичишлардир.
Бу юртга муҳаббат, душманга нафрат,
Йигирма миллионнинг жон чекишлари!

Бунда оналар муножотлари бор,
Беваларнинг тунлар фарёдлари бор.
Етим ўғил-қизлар ҳам сингилларнинг
Меҳрдан бенасиб ҳаётлари бор!

Елғиз бормоқдаман.
Юрак сизиллар.
Осмондан безовта боқар юлдузлар:
Тонгда учиб кетган қушлар шу тахлит
Гоҳ учиб-гоҳ қўниб уясин кўзлар.

О, Она Табиат, сен на донишманд!
Ул камёб қуш, билдим, булбулга дилбанд!
Булбул чумчуқ каби кўпайса, балки
Истеъдоднинг қадри бўлмасди баланд...

Бу на йўруқлардир олий ва одил:
Тикан ҳимояси остидадир гул.
Товусга ҳусн бериб — овоздан қисган.
Камтар кўримсиздир ҳушовоз булбул.

Аммо шу қушгина сайраган дамлар,
Дилларда яралар боғи эрамлар.
Шундан, ҳатто уни бир бор кўрмай ҳам
Мақтар, илҳомланар соҳиб қаламлар.

Сайрашидан олдин, булбули нолон,
Ўз кўксини чўқиб айлар эмиш қон.
Ана шундан кейин у тонгга қадар
Гулга ўз ишқини айларкан дoston...

Тўғри, бу азиз қуш ҳар ерда бисёр,
Шундоқ ҳар боғнинг ҳам бир булбули бор.
Ошиққа ҳамдард у, шоирга ҳамроз,
Боғи йўқ ерларда жойи чангалзор...

Мен билган булбул ҳам шу чангалзорда,
Ин қурган ва лекин аёз наҳорда,
Улган у бўронда қолиб, амаллаб
Полапонин асраб, жони озурда...

Етим қолган жўжа — оғзи сариқ жон,
Билмас, инсон қўли гоҳ жон, гоҳи қон,—

Уни бузмоқ бўлар неча тўфонлар,
Урмаланиб юрар неча илонлар.
Шағал-тулки озми?!

Қочгайдир офат

Биз унга кўз-қўлоқ бўлсак, инсонлар!

Унда — темирқанот қушча — полапон,
Уқувсиз кафгимда сақлар экан жон,
«Йиқитсанг ҳақ жавоб берасан!» дея,
Жовдираб тургандай туюлар бу он...

Нукус, 1987, январь.

МУНДАРИЖА

«Оқ ўтов...» <i>Зулфия таржимаси</i>	3
Оссуарлар. <i>Зулфия таржимаси.</i>	4
Насиҳат. <i>Зулфия таржимаси.</i>	6
Ўзбекистон. <i>Абдулла Орипов таржимаси.</i>	7
Айт сен Ажнийезнинг қўшиқларидан. <i>Абдулла Орипов таржимаси.</i>	12
Қорақалпоқ. <i>Абдулла Орипов таржимаси.</i>	14
Менинг йигит вақтим, сенинг қиз вақтинг. <i>Ҳалима Худойбердиева таржимаси</i>	16
Навойга. <i>Муҳаммад Али таржимаси</i>	18
Қадрдон сўқмоқлар. <i>Муҳаммад Али таржимаси</i>	19
Хоразмга. <i>Муҳаммад Али таржимаси.</i>	20
Кўнгил кўнгилдан сув ичар. <i>Муҳаммад Али таржимаси</i>	21
Дўстларим бор, йўқмас душманим. <i>Муҳаммад Али таржимаси</i>	23
Қизинг гўзал бўлсин, шоира бўлсин. <i>Муҳаммад Али таржимаси</i>	24
Халқ сўзлари. <i>Муҳаммад Али таржимаси</i>	26
Эпиграммалар. <i>Муҳаммад Али таржимаси</i>	29
Саллона-саллона. <i>Муҳаммад Али таржимаси.</i>	30
Ота тилимга. <i>Рауф Парфи таржимаси.</i>	32
«Насибанг оқ бўлсин». <i>Рауф Парфи таржимаси</i>	34
*«Не-не азиз дамлар...» <i>Миразиз Аъзам таржимаси</i>	35
*«Яна баҳор...» <i>Миразиз Аъзам таржимаси.</i>	36
*Ишонч... <i>Минҳожиддин Ҳайдар таржимаси</i>	37

*Қирғовуллар. <i>Минҳожиддин Ҳайдар таржимаси</i> .	38
*Бир бахтли одам бораётир...» <i>Минҳожиддин Ҳайдар таржимаси</i> .	40
*Қатралар. <i>Минҳожиддин Ҳайдар таржимаси</i> .	42
*Қийин ва осон. <i>Минҳожиддин Ҳайдар таржимаси</i> .	46
*Доғистон тоғларида. <i>Минҳожиддин Ҳайдар таржимаси</i> .	47
*«Замон билан бирга». <i>Минҳожиддин Ҳайдар таржимаси</i> .	55
*«Асранг, Ҳамзатовни!» <i>Минҳожиддин Ҳайдар таржимаси</i> .	57
*Янгилан, дўстим! <i>Минҳожиддин Ҳайдар таржимаси</i>	58
*Оқшомдаги суҳбатлар. <i>Минҳожиддин Ҳайдар таржимаси</i> .	60
*Полизда серюлдуз бир кеча. <i>Минҳожиддин Ҳайдар таржимаси</i> .	64
*Изҳор туйғулар. <i>Мирнўлат Мирзаев таржимаси</i> .	68
*Диалектика. <i>Мирнўлат Мирзаев таржимаси</i> .	70
*Яхши одамлар. <i>Мирнўлат Мирзаев таржимаси</i> .	72
Изланиш. <i>Жонибек Субҳон таржимаси</i> .	74
* Умр вексиллари. <i>Жонибек Субҳон таржимаси</i> .	75
*Тоғ йўлида. <i>Жонибек Субҳон таржимаси</i> .	77
*Ватан. <i>Маъруф Жалил таржимаси</i> .	79
*Чўл ҳидини олса турмас. <i>Маъруф Жалил таржимаси</i> .	80
*Посейдоннинг ғазаби. (<i>Аллегорик дoston.</i>) <i>Маъруф Жалил таржимаси</i> .	81
*Булбул уяси (<i>Дoston</i>). <i>Омон Матжон таржимаси</i> .	92

© Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1988 йил. (Тарж.)

На узбекском языке

ИБРАГИМ ЮСУПОВ

ЧЕРНАЯ ИВА

Стихи, поэмы.

Перевод с каракалпакского

Редактор МУҲАММАД ЮСУФ

Рассом А. БОБРОВ

Расмлар редактори А. МАМАЖОНОВ

Техн. редактор М. МИРРАЖАБОВ

Корректор Ш. НАЗАРОВА

ИБ № 3891

Босмахонага берилди 08.01.88. Босишга рухсат этилди 17.08.88. Формати 70×90^{1/32}. Босмахона қоғози № 2. Янги-оддий гарнитура. Юқори босма. Шартли босма л. 4,68. Шартли кр.-оттиск 4,68. Нашр л. 4,38. Тиражи 10000. Заказ 106. Баҳоси 75 т. Шартнома 179—87. Рафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 700129. Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Ўзбекистон ССР нашриёт полиграфия ва китоб савдоси ишлари давлат комитети «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмасининг 2-босмахонаси. 702800. Янгийўл шаҳри, Самарқанд кўчаси, 44.